

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**MUSTAFAKEMALPAŞA İLÇESİ
ARKEOLOJİK KÜLTÜR ENVANTERİ**

Mustafa Erman UYAR

**Danışman
Prof. Dr. Ergün LAFLI**

İZMİR – 2019

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Mustafakemalpaşa İlçesi Arkeolojik Kültür Envanteri**” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

01/07/2019

Mustafa Erman UYAR

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi
Mustafakemalpaşa İlçesi
Arkeolojik Kültür Envanteri
Mustafa Erman UYAR

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Arkeoloji Anabilim Dalı
Arkeoloji Programı

Çalışmada, Bursa iline bağlı Mustafakemalpaşa ilçesinin, arkeolojik kültür envanteri çıkarılmıştır. Yapılan incelemede halen sahada bulunan ve daha önce yayınlanmamış eserler bulunmaya çalışılmış, kentte yerleşimi olduğu düşünülen Miletopolis ile yerleşimi halen devam etmekte olan Kirmasti'nin geçmişi hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır. Kentler hakkında detaylı arkeolojik çalışmalar yapılmamış olsa da arkeolojik buluntular, antik kaynaklar, modern yazarların vermiş olduğu bilgiler ve araştırmacı tarafından yapılan araştırmalar sonucunda ilçenin eski yerleşimleri ile ilgili bilgi verilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca araştırma sonucunda Miletopolis ve Kirmasti'den günümüze ulaşan arkeolojik eserlerin kataloğu çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Miletopolis, Kirmasti, Mysia, Mustafakemalpaşa.

ABSTRACT
Master's Thesis
Archeological Inventory Of
Mustafakemalpasa In Mysia
Mustafa Erman UYAR

Dokuz Eylöl University
Graduate School of Social Sciences
Department of Archaeology
Archaeology Program

In this study, archeological culture inventory of Mustafakemalpasa district in Bursa was taken. In the scope of this thesis, it was tried to discover current artifacts in the field that have not been put forth before and it was aimed to present knowledge about Miletopolis, which was considered to have settlement in the city, and the history of Kirmasti, which was currently settlement. Although detailed archeological studies regarding ancient cities have not been carried out, it was aimed to give information about the ancient settlement of the district through antique resources, information given by modern writers and as a result of the investigations of the researcher. At the end of this research, a catalogue of extant archeological artifacts from Miletopolis and Kirmasti was produced.

Keywords: Miletopolis, Kirmasti, Mysia, Mustafakemalpaşa.

**MUSTAFAKEMALPAŞA İLÇESİ
ARKEOLOJİK KÜLTÜR ENVANTERİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MUSTAFAKEMALPAŞA İLÇESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1.İLÇENİN KONUMU VE COĞRAFYASI	3
1.2.MYSİA BÖLGESİNİN KONUMU SİYASİ GELİŞİMİ VE MUSTAFAKEMALPAŞA	5
1.3.İLÇE İLE İLGİLİ ARKEOLOJİK ÇALIŞMALAR	11
1.4.KİRMASŦİ	14
1.5.MİLETOPOLİS	21

İKİNCİ BÖLÜM

TİGEM HARASINDA BULUNAN TAŞ ESERLER KATALOĞU

2.1.ÜST BLOKLAR (FRİZ VE ARŞİTRAV)	33
2.2.BAŞLIKLAR	44

2.3.SÜTUNLAR	46
2.4.POSTAMENTLER	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TEMİZLİK İŞLERİ MÜDÜRLÜĞÜ BAHÇESİNDE BULUNAN TAŞ
ESERLER KATALOĞU

3.1.ÜST BLOKLAR (FRİZ VE ARŞİTRAVLAR)	49
3.2.BAŞLIKLAR	51
3.3.SÜTUNLAR	56
3.4.POSTAMENTLER	57
3.5.MEZAR STELLERİ	58

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ETİBANK ÇAY BAHÇESİNDE BULUNAN TAŞ ESERLER KATALOĞU

4.1.ÜST BLOKLAR (FRİZ VE ARŞİTRAVLAR)	62
4.2.SÜTUNLAR	63
4.3.POSTAMENTLER	70
4.4.KAİDELER	71
4.5.GEÇ OSMANLI DÖNEMİ BLOKLARI	72

BEŞİNCİ BÖLÜM
LALA ŞAHİN TÜRBESİNDE BULUNAN DEVŞİRME TAŞ ESERLER
KATALOĞU

5.1.ÜST BLOKLAR (FRİZ VE ARŞİTRAVLAR)	73
5.2.BAŞLIKLAR	79

ALTINCI BÖLÜM
DİĞER TAŞ ESERLER KATALOĞU

6.1.ÜST BLOKLAR (FRİZ VE ARŞİTRAVLAR)	81
---------------------------------------	----

6.2.BAŞLIKLAR	86
6.3.SÜTUNLAR	89
6.4.POSTAMENTLER	93
6.5.KAİDELER	95
6.6.LAHİTLER	96
SONUÇ	97
KAYNAKÇA	100

KISALTMALAR

MÖ	Milattan önce
MS	Milattan sonra
S.	Sayfa
Çev.	Çeviri
Bknz.	Bakınız
Cm.	Santimetre

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Antik Dönemde Mysia Bölgesi	s.3
Şekil 2: Kirmasti'nin Merkez Yerleşimi Olduğu Düşünülen Doğu Yakası	s.6
Şekil 3: İlçe içerisinde Miletopolis ve Kirmasti'nin Yerini Gösterir Harita	s.10
Şekil 4: Lala Şahin Paşa Türbesi	s.18
Şekil 5: Kestelek Köyü'nde Bulunan Kule ve Sur Duvarları	s.20
Şekil 6: Miletopolis'in Konumunu Gösterir Harita	s.23
Şekil 7: Miletopolis Gölü'nün Düşünülen Lokalizasyonu	s.25
Şekil 8A: Melde Bayırı Mevkii Kuzey Yönü	s.28
Şekil 8B: Melde Bayırı Mevkii Güney Yönü	s.28

GİRİŞ

Arkeolojik araştırmaların amacı, günümüzde hala var olan veya tarih sahnesinden silinmiş medeniyetlerin, şehirlerin, insanların ve daha önemlisi dünyanın geçmişine ışık tutmaktır. Ele geçen arkeolojik buluntuların yanı sıra antik dönem yazarları ve modern dönem yazarları, seyyahları bizlere bu konuda bilgiler sunmaktadır. Bu bilgiler sayesinde de insanlık tarihinin geçmişini öğrenmekteyiz. Bu geçmiş içerisinde savaşlar, siyasi olaylar, doğal afetler ve daha bir çok unsur günümüzde olduğu gibi geçmişte de bu gidişata yön vermiştir.

Bu yüksek lisans tezinin amacı, lokal bir bölgenin arkeolojik kültür envanteri araştırmasını yapabilmektir. Bu bölge günümüzde Güney Marmara Bölgesi'nde bulunan Bursa ilinin, güney batısında yer alan Mustafakemalpaşa ilçesidir. İlçenin arkeolojik geçmişi hakkında bilgi vermek ve hala bölgede bulunan, daha önce yayını yapılmamış eserlerin katalog envanterini çıkarmak tezin amacını oluşturmaktadır.

Mustafakemalpaşa ilçesi Antik bölgelerden birisi olan Mysia Bölgesi'nin sınırları içerisinde yer almaktaydı. Fakat Mustafakemalpaşa'da yer alan medeniyetleri ve şehirleri incelemeyen önce Mysia Bölgesi'nin tarihini, konumunu ve coğrafyasını araştırmak, Mustafakemalpaşa ile ilgili bilgilere ulaşma da bize yol gösterecektir. Her ne kadar antik dönemde ki Mysia Bölgesi'nin sınırlarını net olarak çizmek mümkün olmasada günümüze ulaşan arkeolojik eserler, antik ve modern yazarların kaynakları ışığında bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Daha sonra ise lokal olarak incelenecek olan Mustafakemalpaşa'da daha önce var olmuş olan medeniyetlerin, şehirlerin incelemesi yapılacaktır. Fakat ne yazık ki her araştırmada detaylı bilgilere bazen ulaşılamamaktadır. Kaynakların yetersiz oluşu ve bilgisi verilecek alanda kapsamlı arkeolojik çalışmaların yapılmamış olması edindiğimiz bilgilerin az olmasına yol açmıştır.

Mustafakemalpaşa ilçesinde antik dönemde iki tane yerleşim olduğu düşünölmektedir. İlçedeki ilk yerleşim yeri, ilçe merkezine yakın bir bölgede yer alan Melde Bayırı / Üç Kurnalar mevkiinde kalıntılara ulaşılmış olan Miletopolis Antik Kentidir. MÖ 6. yüzyılda kurulduğu düşünölen kentin konumu hakkında uzun yıllar ortak bir düşünce ortaya çıkamamıştır. Bazı antik ve modern yazarlarında vermiş oldukları çelişkili bilgiler bu konu hakkında tartışmalara sebep olmuştur.

Fakat 1975 yılında İzmir - Bursa karayolunun yapımı sırasında ortaya çıkan arkeolojik buluntular, Miletopolis'in konumu hakkında şüpheleri ortadan kaldırmaya başlamıştır. Yinede detaylı arkeolojik çalışmaların henüz yapılmamasından dolayı, vermeye çalışacağımız bilgiler oldukça kısıtlı olacaktır.

Bir diğer yerleşim yeri ise MS 4. yüzyılda yerleşiminin başladığı düşünülen, Lalaşahin Mahallesiindeki tepe sırtlarına kurulduğu bilinen Kirmastidir. Mustafakemalpaşa'nın da eski adı olan Kirmasti'de halen yerleşimin devam etmesi ve yapıların zaman içerisinde yıkılarak yenilerinin yapılması, bu alanda arkeolojik çalışmaların yapılmasını oldukça zorlaştırmaktadır. Hakkında bulunan yazılı kaynakların da az olması bu bölge hakkında detaylı bilgilere ulaşmamızı engellemiştir.

Çalışmanın katalog kısmında ise, halen toprakla ilişkisi kesilmemiş, daha önce yayını yapılmamış arkeolojik eserlerin bulunması ve bunlar hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır. Beş bölümden oluşan katalog kısmının ilk bölümünde Tigem Harasında bulunan taş eserlerin kataloğu, ikinci bölümde Temizlik İşleri Müdürlüğü Bahçesinde bulunan taş eserlerin kataloğu, üçüncü bölümde Etibank Çay Bahçesinde bulunan taş eserlerin kataloğu, dördüncü bölümde Lala Şahin Türbesinde bulunan devşirme taş eserlerin kataloğu, beşinci bölümde ise ilçenin farklı yerlerinde dağınık halde bulunan çeşitli taş eserlerin kataloğu yer almaktadır.

Bu incelemeler ve bölgede yapılan araştırmalar neticesinde, Mustafakemalpaşa ilçesinin geçmişi ve arkeolojik kültür envanterleri hakkında bilgi vermeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUSTAFAKEMALPAŞA İLÇESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. İLÇENİN ANTİK KONUMU VE COĞRAFYASI

Mustafakemalpaşa, günümüzde Bursa iline bağlı bir ilçe olarak varlığını sürdürmektedir. Antik dönemde ise Mysia Bölgesi sınırları içerisinde yer almıştır. Bölge aynı zamanda antik dönemde, Batı Anadolu ve Marmara bölgesinde yer alan antik yerleşimleri birbirine bağlayan yol güzergahı üzerinde bulunmaktaydı. Bu yüzden antik dönemden bu yana geçiş güzergâhında bulunan alan, birçok medeniyet için çok önemli bir yer olmuştur.

Fakat antik dönemdeki Mysia Bölgesi'nin sınırlarını net şekilde çizmek zordur. Mysia'nın kendisine komşu olan diğer bölgelerle (Troas, Aiolis, Lydia, Bithynia, Phrygia) iç içe geçmiş olması bu durumu zorlaştırmaktadır. Antik dönem yazarlarından Strabon, Mysia, Bithynia ve Phrygia bölgelerinin sınırlarının belirlenmesindeki zorluğa dikkat çekmiştir.¹ Coğrafi olarak da bu bölgede yer alan halkların, Thrak kökenli olduklarını düşünülmektedir.²

Mysia bölgesinin bugünkü kabul gören Güney Marmara sınırları içerisinde yer alan Mustafakemalpaşa ilçesinde, antik dönemde birden fazla yerleşim yeri olduğu düşünülmektedir (Miletopolis - Kirmasti).

Şekil 1: Antik Dönemde Mysia Bölgesi

Kaynak: <https://www.nkfu.com/misya-mysia-bolgesi-hakkinda-bilgi/>

¹ Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası Çev. Adnan Pekman, 1993, s. 74.

² Bülbül, MÖ. 2. Binyılda Mysia Bölgesi ve Mysialılar, s. 2.

Günümüzde Bursa iline bağlı bir ilçe konumunda bulunan alanın, kuzeyinde Karacabey Ovası, kuzeydoğusunda Apolloniatis Gölü (Ulubat), doğusunda Mysia Olympos'u (Uludağ), Kızılelma Dağı, Kirmasti Çayı ve Orhaneli Çayı yer alır. Güneydoğusunda uzayıp giden Kirmasti Çayı'nın devamı ve Bakacak Tepesi, güneyinde Çataltepe mevkiinde yer alan Suuçtu Şelalesi vardır. Güneybatısında Makestos (Simav Çayı), batısında Poimanenon Antik Kenti (Eski Manyas) ve kuzeybatısında Daskyleion Antik Kenti yer almaktadır. Bölgenin jeopolitik ve coğrafi konumu önemini arttırmaktadır.

Eski adı Kirmasti olarak bilinen Mustafakemalpaşa'nın, yeryüzü ölçümü 1731 kilometrekaredir ve güncel nüfusu 102.000 kişidir. Biri merkez belediye olmak üzere, 7 tane belediyesi bulunan ve 104 tane köye sahip ilçenin rakımı 30 - 40 metre olmakla beraber en yüksek noktası Çataltepe'dir. Mustafakemalpaşa'da şuanda bulunan başlıca akarsular Mustafakemalpaşa Çayı (Kirmasti), Küçük Karadere Çayı ve Soldere Çayı'dır. İlçenin büyük bölümü ormanlarla kaplıdır.³

Günümüzde Mustafakemalpaşa ilçesinin kapsadığı topraklar, antik dönemlerden bu yana sahip olduğu konum nedeni ile birçok uygarlık için, önemli bir yere sahip olmuştur. Bölge günümüzde, Marmara Bölgesi, Batı İç Anadolu ve Ege bölgeleri arasındaki kentleri birbirine bağlayan ulaşım güzergâhında yer almaktadır. Bu sebepten, bu topraklar antik dönemde de Mysia Bölgesini, Aiolis ve Lydia Bölgelerine bağlayan ulaşım yolu üzerinde bulunuyordu. Bu güzergâhta bulunan kentler de diğer imparatorluklar, medeniyetler ve polis kentleri için önem arz etmekteydi. İlçedeki en eski yerleşimin ilçeye 5 kilometre uzaklıkta bulunan, Miletopolis Antik Kenti'nde olduğu düşünülmektedir⁴. İlçedeki diğer yerleşim yeri ise yerleşiminin MS 4. yüzyılda başladığı düşünülen Kirmasti / Klemastorya Kasabası'dır.

Konumuz olan Bursa iline bağlı Mustafakemalpaşa ilçesinin arkeolojik incelemesini yapabilmek için öncelikle antik dönemde içerisinde bulunduğu Mysia Bölgesi'nin siyasi tarihine bakmak gerekecektir. Çünkü bölgede kurulmuş olan kentlerin siyasi tarihi de, bölgenin siyasi tarihi ile doğrudan ilişkilidir. Antik

---

³ Karabulut, Mustafakemalpaşa Arkeoloji Sempozyumu: Mustafakemalpaşa: Bugünü, Geleceği s. 273.

⁴ Antony, A Geographical and Historical Description of Asia Minor With A Map, Two Volumes 1832.

dönemde var olan kentlerin siyasi olarak el değiştirmeleri ve egemenlik savaşları yaşamaları, kentler için varlıklarını sürdürebilmeye büyük önem arz etmektedir.

1.2. MYSIA BÖLGESİNİN KONUMU, SİYASİ GELİŞİMİ VE MUSTAFAKEMALPAŞA

Mysia Bölgesi günümüzde, Güney Marmara Bölgesi ve az da olsa Kuzey Ege Bölgesi'ni kapsamaktadır. Bölgenin sınırlarını tam olarak çizmek zor olsada günümüz illerinden Çanakkale'nin doğusu, Balıkesir'in neredeyse tamamı ve Bursa ilinin güneyi ile doğusu Antik Mysia Bölgesi'ne dahildir.

Mysia Bölgesi, kuzeyinde Thrakia (Trakya), kuzeydoğusunda Bithynia, doğusunda Phrygia, güneyinde Aiolis ve Lydia Bölgeleri, batısında ise Troia bölgesi ile komşudur. Bölgenin önemli antik kentleri Lampsakos, Priapos, Zeleia, Daskleion, Stratonikeia, Dascylium, Pergamon, Assos, Perperene, Teuthrania, Adramytteion, Antandros, Kyzikos (Erdek), Abydos, Apollonia ad Rhyndacum (Gölyazı), Apameia-Myrleia (Mudanya), Kios (Gemlik), Nikaia (İznik), Apolyont (Uluabat), Hadrianoi ad Olympum (Orhaneli) ve Mustafakemalpaşa (Miletopolis)'tir. Bu kentler Helenistik ve Roma Döneminde Miletopolis'e coğrafya olarak yakın ve siyasi olarakta bölgenin önemli antik kentlerindedir. Bölgede farklı zamanlarda farklı uygarlıklar hüküm sürmüş ve hâkimiyet sürekli el değiştirmiştir.

Anadolu coğrafyasına MÖ 9. ve 8. yüzyıllarda farklı kavimler, göçler gerçekleştirmişlerdir.⁵ Mysia Bölgesi'nde yaşayan Mysialıların kökenlerine bakıldığında, Thraklar'ın soyundan geldikleri düşünülmektedir.⁶ Thraklar, Balkanlar üzerinden Anadolu'ya gelmiş ve bu topraklara yerleşmişlerdir. Bu topluluk Troia savaşı (MÖ 1184) sonrasında bölgeye göç ederek buraya yerleşmiş ve bölgede yaşamaya başlamıştır.⁷ Günümüzde de bilinen Trakya bölgesi, Thraklar'ın Anadolu'ya geçiş güzergâhında yer almaktaydı. Bölgeye bu ismin verilmesinde ise Balkanlar üzerinden gelmiş olan Thraklar'dan etkilenilmiş olma ihtimali kesin olmasa da oldukça yüksektir.

⁵ Sevin, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I, 2001, s. 82.

⁶ Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası, XIII Çev. Adnan Pekman, s. 8.

⁷ Türk, Antik Çağda Mysia Arkeolojisi, 2008, s. 22.

Bu tarihsel süreç içerisinde Mysia toprakları içerisinde bulunan kentler, birçok kez Miletopolis gibi el değiştirmiş ve farklı medeniyetlerin buyruğu altında kalmıştır. Bölgede meydana gelen siyasi değişiklikler kentlerin, zaman zaman zenginleşmesine, zaman zaman da savaşlar sebebi ile zayıflamasına neden olmuştur. Antik Dönem’de Mysia Bölgesi içerisinde yer alan bugünkü Mustafakemalpaşa ilçesi (Miletopolis - Kirmasti) iki tane yerleşime ev sahipliği yapmıştır. Fakat kentlerin aynı zaman diliminde var olup olmadıkları henüz belli olamamıştır.

İlçenin en eski yerleşimi, ilçe merkezine 5 kilometre uzaklıkta Melde Bayırı / Üç karnalar’da bulunan Miletopolis Antik Kenti’dir.⁸ Miletopolis’in konumu ile ilgili geniş kapsamlı kazı çalışmaları yapılmamış olsa da Melde Bayırı Mevkii’nde kente ait kalıntılara rastlanılmıştır.⁹

Kirmasti Kasabası’da, Miletopolis Antik Kenti gibi eski bir yerleşim yeri olup, Mustafakemalpaşa sınırları içerisinde yer almaktadır. Kirmasti aynı zamanda, ilçenin eski adıdır. Kirmasti’nin ilk yerleşiminin, ilçede bulunan Lalaşahin Mahallesi mevkiinde, Kirmasti Çayı’nı gören bir tepe yamacına ve etrafına kurulduğu düşünülmektedir. MS 300 - 330 yıllarında yerleşimin başladığı varsayılan¹⁰ Kirmasti Kasabası’nda da arkeolojik araştırmalar devam etmektedir.

Şekil 2: Kirmasti’nin Merkez Yerleşimi Olduğu Düşünülen Doğu Yakası.

⁸ Şahin, Figürliche Grabstelen und Weihreliefs aus Miletupolis, s. 180.

⁹ Kültür Bakanlığı, Arkeoloji Türk Dergisi, Miletopolis Harfiyat Raporu, 1975, s. 5-39.

¹⁰ Tuğlacı, Osmanlı Şehirleri, 1985, s. 217.

Hititler Dönemi'nde Mysia Bölgesi Aşşuva adı ile anılıyordu.¹¹ Geç Hitit'ten daha sonra, Kafkaslar üzerinden geldiği düşünülen Phrygialılar (Frigyalılar), bölgeye hakim olmuş ve Anadolu'ya doğru yayılcı politika izleyerek bölgede yönetici konumuna gelmişlerdir (MÖ 8. yüzyıl). Fakat Phrygialılar (Frigyalılar), MÖ 676 yılında Kimmerler'e yenilerek dağılmış, ardından parçalanmışlardır. Bu parçalanmış halde bulunan topluluklar, farklı coğrafyalara göç etmiş, kalanlar ise MÖ 7. yüzyılda Lydia Krallığı'nın gücünü kabul etmek zorunda kalmıştır. MÖ 6. yüzyıl içerisinde ise bölgede yer alan kentlerin çoğu Lydia egemenliği altına girmişti.¹² Lydia Uygarlığı'nın güçlendiği zamanlarda doğuda da bir başka güç olan Pers Medeniyeti yükselmeye devam ediyordu.

MÖ 546 yılında Lydia Krallığı'na tehdit oluşturan Perslerle savaşıma başlayan Lydialılar, savaşın sonunda Pers Kralı Kroisos'a yenilerek yok oldu ve Lydia'nın başkenti Sardes Antik Kenti artık Pers Medeniyeti'nin satraplığı haline dönüştü. Artık Perslilere ait satraplık olan Sardes, olasılıkla bölgede bulunan diğer kentlerin de yöneticisi konumuna gelmişti.¹³ Mysia bölgesinde artık Persliler söz sahibi idi.¹⁴

Perslilerin bölgedeki hakimiyetinden sonra bu konuya bir çözüm bulmak isteyen Atinalılar, Pers istilalarından topraklarını koruyabilmek için, bölgede var olan diğer kentler ile birlikte birlik kurmaya karar verdiler. MÖ 478 yılında adını birliğin merkezi olan Delos adasından alan 300'e yakın kent siyasi olarak birleşerek Attik - Delos Deniz Birliği'ni kurdu.¹⁵

Attik-Delos Deniz Birliği'nin kurulması Atina ile Persliler arasında MÖ 431 - 404 yılları arasında sürecek olan Peleponessos Savaşı'nın yaşanmasına neden oldu. Fakat bu da Perslileri durdurmak için yeterli olmadı ve savaş devam etti. Atinalılar, yeniden birleşerek Perslileri yenmek istiyorlardı ve kendilerine lider olarak Makedon Kral Büyük İskender'in babası II. Philippos'u seçmişlerdi. Fakat Kral II. Philippos,

¹¹ Bülbül, MÖ. 2. Binyılda Mysia Bölgesi ve Mysialılar, s. 5.

¹² Bean, 1997 Aegean Turkey, Çev. İnci Delemen, 1997.

¹³ Taşdöner, II. Kyros Dönemi Batı Anadolu'da Pers Hâkimiyeti, s. 13-14.

¹⁴ Yüksel, 17. Yüzyıl Sonu, 18.Yüzyıl Ortası ve 19.Yüzyıl Başında Yabancı Seyyahların Gözünden Batı Anadolu Antik Kentleri, s. 8.

¹⁵ Türk, Antikçağ'da Mysia ve Arkeolojisi, s. 26.

kısa süre sonra bir suikaste uğrayarak öldürüldü. Yerine intikam almak üzere oğlu olan Büyük İskender geçti.¹⁶

MÖ 334 yılında Granikos Savaşı ile başlayan ve uzun yıllar sürecektir olan Büyük İskender Pers savaşları sonunda, Büyük İskender Pers hükümdarı III. Darius'u yenerek bölgedeki Pers İmparatorluğu'na son vermiş ve artık bu topraklarda hakimiyeti eline almıştır.

Büyük İskender'in ölümünden sonra ise ordusunda bulunan komutanları (Antigonos, Seleukos, Lysimakhos) kendi arasında bir rekabet içerisine girmişler ve kalan topraklara sahip olmak istemişlerdir. Makedon komutanlar Seleukos ve Lysimakhos'un ittifakı ile öncelikle Antigonos MÖ 301 yılında yapılan savaşta öldürülür¹⁷. Kalan topraklar ise Seleukos ve Lysimakhos arasında paylaşılır. Fakat bu büyük güç savaşında komutanlar daha fazlasını istemektedirler. MÖ 281 yılında Kurupedion Savaşı'nda Makedon komutan Lysimakhos'u yenen Seleukoslular bölgenin yeni hakimi olur ve MÖ 3. yüzyılda Miletopolis kenti artık Seleukosların hakimiyetine geçmiştir.¹⁸

MÖ 3. yüzyılın son çeyreği ile MÖ 2. yüzyıl içerisinde Galatlıların başta Roma kentleri olmak üzere, Batı Anadolu'da yer alan polis kentlerine karşı yapmış oldukları istilacı tutumları, dönemselsel de olsa bu coğrafyada bulunan kentlerde bir durgunluk dönemi yaşanmasına sebep olmuştur.

MÖ 190 yılında ise Magnesia yakınlarında karşı karşıya gelen, Romalılar ve Seleukoslular olmuşlardır. Romalılar, müttefik olarak yanlarında bulunan Bergama Krallığı ile birlik olup Seleukoslulara karşı savaşmış ve bu savaştan Roma - Bergama ittifakı galibiyetle ayrılmıştır.¹⁹

Savaşın ardından Mysia Bölgesi'nde polis devletleri aracılığı ile Roma söz sahibi olmuştur. MÖ 188 yılında ise savaşın ardından Roma ile Seleukoslular arasında yapılan Apameia Barışı ile Seleukoslular ağır vergiler ödemeye mahkûm edilmiş ve toprakları paylaşılmıştır.²⁰ Seleukos toprakları ve Mysia Bölgesi artık Anadolu'da en büyük güç haline gelen Bergama Krallığının elinde bulunuyordu.

¹⁶ Yıldırım, Seleukoslar Döneminde Yaşanan Suriye Savaşları Üzerine Bir İnceleme, 2017, s. 118.

¹⁷ Tekin, Eski Anadolu ve Trakya/Ege Göçlerinden Roma İmparatorluğu'nun İkiye Ayrılmasına Kadar (MÖ 12 - MS 4. Yüzyıllar Arası), 2007.

¹⁸ Şahin, Miletopolis Kökenli Mezar Stelleri ve Adak Levhaları, s. 19.

¹⁹ Benek, Antiokhos'un Dış Siyasi Politikası (MÖ 223-190), s. 134.

²⁰ Magie, Anadolu'da Romalılar 1: Attalos'un Vasiyeti, Çeviri: Nezih Başgelen - Ömer Çapar.

Roma İmparatorluğu'nun kurulması ile birlikte Batı Anadolu'da yer alan kentler ve Mysia Bölgesi kentleri artık Roma'ya bağlı bir polis devleti idiler. MÖ 64 - MS 24 yılları arasında yaşamış olan antik dönem yazarı Strabon ise, Miletopolis'in MS 1. yüzyıl içinde Kyzikos egemenliğinde olduğundan bahseder.²¹

Roma İmparatoru Hadrianus, (MS 116 - MS 138) Miletopolis'i imparator olduğu dönemde ziyaret etmiştir.²² 1973 yılında yapılan kazılarda İmparator Hadrian adına basılmış sikkeler bulunmuştur.²³ Yaşanmış olan depremler, doğal afetler ya da savaşlar, kentlerin zayıflamasına sebep oluyor İmparator da kentleri gezerek, onlara yardımlarda bulunuyordu. Kentler de bu yardımlara karşılık imparator adına şölenler düzenlemekte, tapınaklar adamakta ve imparator adına sikkeler basmaktaydılar. Tüm bunlar MS 2. yüzyılda Miletopolis'in maddi olarak hala iyi durumda olduğunu, merkez yönetimi ile ilişkilerinin iyi olduğunu ve varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

İlerleyen zamanlarda Mysia Bölgesi, Doğu Roma'nın etkisi altında varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Fakat Romalılardan sonra Miletopolis Antik Kenti etkinliğini kaybetmeye başlamıştır. Roma Devleti'nden sonra Bizans Devleti bölgede söz sahibi olmuş ve bölgedeki ihtişam ve zenginlik iyiden iyiye azalmaya başlamıştır.

Bölgede, 1081 yılında başlayan Büyük Selçuklu Dönemi 1097 yılında meydana gelen Haçlı Seferleri sonrasında sona ermiştir. Daha sonra ise beylikler döneminde, önce Karesioğulları Beyliği sonrasında ise Osmanlı İmparatorluğu sınırlarını belirttiğimiz Mysia Bölgesi'nin ilerleyen zamanlardaki yöneticileri olmuşlardır ve günümüz sınırları meydana gelmiştir.

Mustafakemalpaşa ilçesinde Antik Dönemde birden fazla yerleşim yeri olduğu düşünülmektedir. Fakat bu yerleşimlerle ilgili çok az arkeolojik bulgu ve yazılı kaynak bulunmaktadır. Bölgedeki ilk yerleşim yeri olan Miletopolis²⁴ ile diğer yerleşim yeri olan Kirmasti Çayı'nın doğu yakasındaki Kirmasti²⁵ Kasabası arasında bir ilişki olup olmadığı henüz bilinmemektedir.

---

²¹ Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası XIII Çev. Adnan Pekman s. 8.

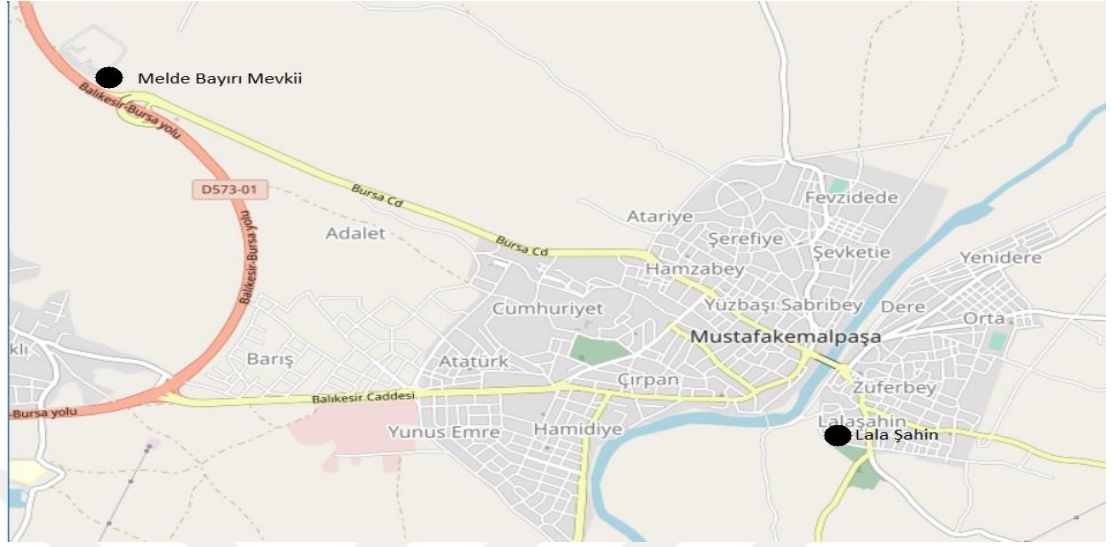
²² Schwertheim, Miletupolis s. 179.

²³ Mert, Uluslararası III Mustafakemalpaşa Sempozyumu: Kirmasti Bölgesinin Arkeolojik Önemi,2011, s. 212.

²⁴ Mustafa Şahin, "Figürliche Grabstelen und Weihreliefs aus Miletupolis, s. 180.

²⁵ Tuğlacı, Osmanlı Şehirleri, 1985.

Şekil 3: İlçe İçerisinde Miletopolis ve Kirmasti'nin Yerini Gösterir Harita.

Miletopolis'in konumu ile ilgili tartışmalar uzun süre devam etmiştir. İlk iddia Miletopolis'in bugünkü Karacabey (Mihaliç)'in olduğu yerde bulunduğudür.²⁶ Fakat farklı görüşler de vardır. Kentin Apolloniatis (Ulubat) Gölü'ne yakın olması gerektiği²⁷ birçok yazar tarafından belirtilse de 1973 yılında yapılan İzmir - Bursa arasındaki yol çalışması sırasında ortaya çıkan arkeolojik bulgular, Miletopolis'in Mustafakemalpaşa'nın Kuzeybatısında bulunan Melde Bayırı / Üç Kurnalar Mevkiinde olduğunu göstermiştir.

Miletopolis Antik Kenti'nin, MÖ 6. yüzyıldan itibaren yerleşim yeri olarak kullanıldığı düşünülmektedir.²⁸ Fakat yerleşimin ne zaman sona erdiği veya kentin ne zaman terk edildiği ile ilgili bilgi sahibi olduğumuz arkeolojik bir bulgu veya kaynak mevcut değildir. Miletopolis Kenti ile ilgili günümüze kadar detaylı bir arkeolojik kazı çalışması yapılmamıştır ve bölgede yapılacak çalışmalar ile bir çok konu netlik kazanacaktır.

Bu bilgi doğrultusunda MS 301 - 331 yılları arasında Mustafakemalpaşa ilçesi Lalaşahin Mahallesi bölgesinde yerleşiminin başladığı düşünülen günümüzde de yerleşimi hala devam eden Kirmasti (Kirmastorya)'nin Miletopolis ile aynı dönemde yer alıp almadığı veya Kirmasti'nin Miletopolis Antik Kenti'nin devamı olan bir

²⁶ J. A. R. Munro and H. M. Anthony and J. A. R. M., The Geographical Journal, 1897, s. 157.

²⁷ Ramsay, The Historical Geography of Asia Minor.

²⁸ Antony, A Geographical and Historical Description of Asia Minor With a Map, 1832.

yerleşim yeri olup olmadığı tam olarak bilinmemektedir. Konu ile ilgili araştırmalar devam etmektedir.

Sonuç olarak Mysia Bölgesi, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir coğrafyadır. Büyük medeniyetler olarak bakıldığında Lydialılar, daha sonra Pers Uygarlığı, Büyük İskender İmparatorluğu, Pergamon Krallığı ve Romalılar bölgede söz sahibi olmuşlardır. Bu kadar önemli medeniyetler arasında değişimler yaşanması, bölgenin ne kadar önemli bir konuma sahip olduğunun bir kanıtıdır.

Mustafakemalpaşa (Miletopolis - Kirmasti), ve Antik Dönem içerisinde yer aldığı Mysia Bölgesi ile ilgili antik yazarların yanı sıra, modern yazarlarda bölgede incelemelerde bulunarak bilgi ve gözlemlerini bizlere aktarmışlardır. Zaten az olan arkeolojik bulgular dışında, hakkında kısıtlı kaynaklara sahip olduğumuz Miletopolis Antik Kenti ve Kirmasti için modern yazarların söyledikleri de çok değerlidir.

1.3. İLÇE İLE İLGİLİ ARKEOLOJİK ÇALIŞMALAR

Antik kaynaklara bakacak olursak Plinius, “The Natural History” adlı eserinde Miletopolis’ten, Artynias Gölü kıyısında bir kent olarak bahseder.²⁹ Strabon, “Geographika” adlı eserinde yaşadığı dönem içerisinde (MÖ 64 - MS 24) Anadolu coğrafyasından bahsetmiş ve gözlemlerini çizdiği haritalar ile anlatmıştır. Aynı zamanda Strabon, Miletopolis’i Kyzikos’un gölgesinde kalmış bir kent olarak anmıştır.³⁰

Cramer - John Antony, Asya Kitası ve Anadolu coğrafyasında 1832 yılından önce yapmış olduğu gezileri “A Geographical and Historical Description of Asia Minor with a Map” adlı eserinde çizmiş olduğu haritalarla değerlendirerek bu bilgilerden yararlanmamızı sağlamıştır.³¹

Margarethe Billerbeck ise “Stephani Byzantii Etnica” de Miletopolis’in Bizans Dönemi’ne kadar varlığını sürdürdüğünü ve Rhyndakos (Orhaneli) Çayı yakınında bir kent olduğundan bahseder.³²

²⁹ Plinius, The Natural History, Vol I.

³⁰ Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası XIII, Çev. Adnan Pekman, s. 8.

³¹ Antony, A Geographical and Historical Description of Asia Minor With a Map, Two Volumes, 1832.

³² Billerbeck, Byzantii Etnica Vol. III.

J. Arthur R. Munro ve H. M. Anthony 1897 yılında yayınladığı “The Geographical Journal” kitabında Rhyndacus (Orhaneli) Çayı’nın Kirmasti’ye doğru uzandığından bahsetmiştir.³³

Henrich Kiepert, 10 bölüm olarak 1881 yılında kaleme aldığı “A Manuel of Ancient Geography” adlı kitabında Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarında bulunan antik yerleşimler hakkında bilgiler vermiş aynı zamanda antik dönem bölgeleri hakkında da gözlemlerini anlatmıştır.³⁴

Leon Dorez tarafından 1899 yılında yazılan ve Presses University (France) tarafından yayınlanan “Revue Archéologique” adlı kitapta Kirmasti yakınlarında bulunan bir heykelcikten bahsedilir.³⁵

J. Arthur R. Munro 1912 yılında yayınladığı “The Journal of Hellenic Studies” adlı çalışmasında Mysia Bölgesi ile ilgili araştırmasında Miletopolis ve Kirmastiden bahseder.³⁶

W. J. Hamilton 1842 yılında Kirmasti (Mustafakemalpaşa)’ye gelmiş, kasabaya bağlı Kestelek Köyü’nde bir gece konaklamış ve gözlemlerini anlattığı “Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia” adlı eserini yayımlamıştır.³⁷

Yine Modern seyyahlardan olan F. W. Hasluck 1910 yılı içerisinde bugünkü Mustafakemalpaşa çevresine gelerek Antik Dönemde Mysia Bölgesi ile ilgili gözlemlerini ve araştırmalarını anlatan “Cyzicus” adlı eserini çıkarmıştır ve bizlere Miletopolis, Melde ve Mihaliç’in oğünkü görüntüsü hakkında önemli bilgiler vermiştir.³⁸

David Maggie’nin 1950 yılında yazmış olduğu “Rule in Asia Minor” adlı kitabının çevirisini 2001 yılında Nezih Başgelen - Ömer Çapar yapmıştır. Kitabında Anadolu coğrafyasında yaşamış olan Roma halkı ve imparatorları hakkında bilgiler öğrenmekteyiz.³⁹

Altan Akat, Jale Dedeoğlu, Bedri Yalman, Oya Kozaman’ın 1975 yılında Türk Arkeoloji Dergisi’nde yayımlanan “Miletopolis Harfiyat Raporu” adlı içerikte yer

---

³³ J. A. R. Munro and H. M. Anthony and J. A. R. M. The Geographical Journal, Explorations in Mysia, Vol 9, No.3, 1897.

³⁴ Kiepert, Heinrich. A Manuel of Ancient Geography, 1881.

³⁵ Dorez, Revue Archéologique, 1899, s. 455-459.

³⁶ Munro, The Journal of Hellenic Studies, 1912, s. 57-67.

³⁷ Hamilton, Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia, Vol I.

³⁸ Hasluck, Kyzicus, 1910.

³⁹ Magie, Rule in Asia Minor, 1950.

alan makalelerinde Miletopolis ile ilgili yapılan ilk kazı çalışması hakkında bilgiler yer almaktadır.⁴⁰

Elsa Gibson, 1978 yılında yayınladığı “Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik” isimli dergide, Mustafakemalpaşa ilçesi sınırları içinde bulunan Kirmasti’ye ait bir yazıttan bahseder.⁴¹

Elmar Schwertheim’in 1980 yılında yayınladığı “Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung” Teil II. Miletupolis Inschriften und Denkmäler isimli çalışmasında Miletopolis ile ilgili bilgiler yer almaktadır.⁴²

J. Michael Padgett 1995 yılında yayımlanan “A Chalcedony Statuette of Herakles” isimli makalesinde Kirmasti buluntusu olarak bahsettiği küçük kristal cam malzemden yapılmış bir Aphrodite heykelciğinden bahseder.⁴³

Elmar Schwertheim’in 2000 yılında yayınladığı “Miletupolis-Miletopolis” adlı makalesinde Miletopolis ile ilgili bilgiler yer almaktadır.⁴⁴

Mustafa Şahin’in 2000 yılında yayınlamış olduğu “Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları” kitabında yer alan yazıtlarda Miletopolis hakkında bilgiler yer almaktadır.⁴⁵

Suna Çağatay’ın 2011 yılında yayımlanan “Reconsidering Bithynian Structures and Their Builders on the Byzantine-Ottoman Cusp” isimli makalesinde Kirmasti’de bulunan Osmanlı ve Bizans Dönemine ait yapılardan bahseder.⁴⁶

2011⁴⁷ ve 2016⁴⁸ yıllarında belediye tarafından gerçekleştirilen “Uluslararası Mustafakemalpaşa Sempozyumu” nda yer alan makaleler Miletopolis ve Kirmasti (Kirmastorya)’nin coğrafyamızdaki yeri, tarihi ve kentlerin önemi hakkında bilgiler vermektedir.

---

⁴⁰ Kültür Bakanlığı, Arkeoloji Türk Dergisi, Miletopolis Harfiyat Raporu 1977 s. 5-39.

⁴¹ Gibson, Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik, 1978, s. 1-34.

⁴² Schwertheim, Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung Teil II, 1980, s. 106.

⁴³ Padgett, A Chalcedony Statuette of Herakles, 1995, s. 2-22.

⁴⁴ Schwertheim, Miletupolis, Miletopolis, 1920, s. 181.

⁴⁵ Şahin, Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları.

⁴⁶ Çağatay, Reconsidering Bithynian Structures and Their Builders on the Byzantine-Ottoman Cusp, 2011, s. 157-193.

⁴⁷ Mustafakemalpaşa (kirmasti) Sempozyumu, Bursa, 2011.

⁴⁸ Uluslararası III Mustafakemalpaşa Sempozyumu, Bursa, 2016.

2013 yılında, Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından, ‘‘Mustafakemalpaşa’da İz Bırakanlar Sempozyumu’’ bildiri kitabı yayımlanmış ve içerisinde çeşitli konulardaki makaleler ile kentin geçmişine ışık tutulmuştur.⁴⁹

Bursa Nilüfer Belediyesi’nin destekleri ile Fahri Yıldırım’ın araştırmalarını konu alan, ‘‘14.yüzyıldan Cumhuriyet Dönemi’ne Kadar Yabancı Seyyahların Gözünden Bursa İli’ndeki Mimari Eserler’’ adlı iki ciltlik eserin birinci cildinde Mustafakemalpaşa’ya uğramış seyyahların gözünden kent anlatılmaktadır.⁵⁰

Aslında bahsetmiş olduğumuz eserlerin dışında daha birçok kaynaktan da Mysia Bölgesi, Miletopolis ve Kirmasti hakkında bilgiler öğrenmekteyiz. Fakat genel olarak bakacak olursa tezin konusu hakkında daha detaylı bilgileri bahsetmiş olduğumuz kaynaklardan bulmak mümkündür.

1.4. KİRMASTI

Kirmasti, bugün Bursa ili Mustafakemalpaşa ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır ve Mustafakemalpaşa’nın eski adı olarak bilinmektedir. Sahip olduğu coğrafyası, akarsulara ve göllere yakınlığı, bölgeyi değerli kılmış ve Antik Dönemden bu yana bir çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Mustafakemalpaşa’nın Kuzeybatısında bulunan Melde Bayırı / Üç Kurnalar Mevkiinde kazı çalışmaları ile ortaya çıkarılan hamam, çeşme ve antik kalıntılar bu bölgede antik bir yerleşimin olduğuna işaret etmektedir.⁵¹ Miletopolis Antik Kenti’nin, bu bölgede yerleşiminin bulunduğu düşünülmektedir.⁵²

Kirmasti, Prusa (Bursa) dan güneye doğru gelirken Apollonia (Ulubat) Gölü’nü geçtikten sonra güneyde yer alır. Apollonia Gölü’ne yaklaşık 16 kilometre mesafede bulunmaktadır.⁵³ Kirmasti Çayı, Kirmasti (Mustafakemalpaşa)’yi ikiye ayırmaktadır. Kasabanın ilk yerleşim yerinin ise köprü’nün doğu yakasında bulunan Lalaşahin Mahallesi dolaylarındaki tepe sırtlarında olduğu düşünülmektedir.⁵⁴

⁴⁹ Mustafakemalpaşa’da İz Bırakanlar Sempozyumu, Bursa, 2013.

⁵⁰ Yıldırım, 14. Yüzyıldan Cumhuriyet Dönemi’ne Kadar Yabancı Seyyahların Gözünden Bursa İlindeki Mimari Eserler, Cilt I, Bursa, 2014.

⁵¹ J. A. R. Munro, H. M. Anthony and J. A. R. M. The Geographical Journal, s. 155.

⁵² Hasluck, Cyzicus, 1910, s. 74.

⁵³ J. A. R. Munro, H. M. Anthony and J. A. R. M. The Geographical Journal, s. 151-154.

⁵⁴ Tuğlacı, Osmanlı Şehirleri, 1985.

Yine ilçede incelemelerde bulunan başka modern seyyahlar da kasabanın merkezinin olasılıkla doğu yakasında bir yamaçta olduğundan bahsetmişlerdir.⁵⁵

MS 300 - 330 yıllarında bir yerleşim yeri olduğu düşünülen Kirmasti (Kirmastorya)'nin daha öncesi için "Germe" olarak tanımlayanlar da olmuştur.⁵⁶ Günümüzde kent ile ilgili ulaşılan bilgiler oldukça kısıtlıdır. Kirmasti Kasabası'nın tarihi ile ilgili edinilen bilgiler; modern dönem seyyahlarına, eski Osmanlı Devleti kayıt defterlerine ve günümüze çok azı ulaşmış olan birkaç mimari yapıya dayanmaktadır. Bahsedilen alanda detaylı arkeolojik ve epigrafik incelemeler henüz tamamlanmamıştır ve çalışmalar devam etmektedir.

Kirmasti Çayı'nın her iki yakasına kurulmuş olan Kirmasti⁵⁷ Kasabası'nda Miletopolis'e ait olduğu düşünülen bazı yapı parçalarının devşirme olarak kullanıldığını görmekteyiz. Kirmasti (Kirmastorya)'de Osmanlı Dönemi'nden kalan tek yapı Lala Şahin Paşa Türbesi'dir. Ve hakkında edindiğimiz çoğu bilgi dolayısı ile Osmanlı Dönemine aittir. Daha önceki dönemleri ile ilgili bilgi veren bir kaynak bulunamamıştır.

Büyük Selçuklu hükümdarı Alparslan'ın 1071 yılında Malazgirt Savaşı'nda Bizans İmparatoru Romen Diyojen'i yenilgiye uğratması ile birlikte; 11. yüzyılda Anadoludaki Bizans hakimiyeti Türklerin eline geçmeye başlamıştır. Bu zafer ile Anadolu, Türk yurdu haline gelmiş ve Türkleşmeye başlamıştır. Mustafakemalpaşa (Kirmasti)'yi içine alan Güney Marmara Bölgesi ve Batı Anadolu'da 1071 yılında Malazgirt Savaşı ile başlayan Büyük Selçuklu Dönemi, hükümdarların ölümü, taht kavgaları ve Haçlı seferleri ile zayıflayarak son bulmuştur (1157).

Haçlı seferleri sonrasında, Anadolu'da bir kaos ortamı hakim olmuş ve derebeylikler oluşmuştur. Bu Dönem Anadolu Selçuklu Devleti'nin güçlenmesi ve Anadolu'ya hakim olması ile son bulur (1077 - 1386). İkinci Beylikler döneminde Kirmasti'nin içinde bulunduğu Güney Marmara Bölgesi Karesioğulları Beyliği'nin hakimiyetinde idi (1293 - 1359). Bu yıllarda Kirmasti bir Rum askeri kalesi olarak kullanılıyordu.⁵⁸ Sonrasında ise 1299 yılından itibaren Osmanlı İmparatorluğu büyüyerek Anadolu'ya hakim olmuş ve bu bölgeyi uzun yıllar yönetmişlerdir.

⁵⁵ J. A. R. Munro, H. M. Anthony and J. A. R. M. The Geographical Journal, s. 155.

⁵⁶ Robert, Voyages dans l'Anatolia septentrionale, 1962, s. 211.

⁵⁷ J. A. R. Munro, H. M. Anthony and J. A. R. M. The Geographical Journal, s. 154.

⁵⁸ Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Cilt 1 s. 116.

Orhan Gazi Karesi seferi öncesinde, stratejik bir bölge konumunda olan Kirmasti ve Mihaliç (Karacabey)'i 1335 yılında ele geçirmiştir. O dönem Mihaliç'in yöneticisi durumunda bulunan kişi Mihalce / Mihaliçe idi. Kirmastinin başında ise Mihaliçe'nin kız kardeşi olan Klemastorya / Kirmastorya yer almakta idi. Bölgenin fethinden sonra Mihaliçe ve Klemastorya yönetici olarak bir süre daha kalmaya devam etmişlerdir. Lala Şahin Paşa'nın Kirmasti Kasabası'nın başına yönetici olarak ne zaman geçtiği şu ana kadar kaynaklardan edinilen bilgiler dahilinde öğrenilememiştir. Kirmasti'nin adının da dönemin kadın yöneticisi Klemastorya / Kirmastorya'dan geldiği düşünülmektedir.⁵⁹

Kirmasti'nin ilerleyen döneminde, Gazi Orhan Bey zamanında ilk kez Osmanlı topraklarına katıldığını ve bölgesinin bilinen ilk önemli yöneticisininin Lala Şahin Bey olduğu söylenebilir.⁶⁰ Lala Şahin Paşa'nın babasının adı Abdülmuîn'dir ve bu isim Lala Şahin Paşa'nın babasının sonradan Müslüman olduğunu göstermektedir. Osmanlı Döneminde şehzadelere lalalık yapan kişilerin devşirme müsman olmasında bu düşünceyi destekler niteliktedir. Lala Şahin Paşa Orhan Bey'in oğlu Murat Bey'e lalalık yaptığı için bu isimle anılmaktadır.⁶¹ Kirmasti'nin Osmanlı himayesine geçtikten sonra kasabada ilk imar faaliyetlerini Lala Şahin Paşa'nın yaptırdığını söyleyebiliriz.⁶²

Lala Şahin Paşa'nın Kirmasti için yapmış olduğu imar faaliyetlerini, 1339 yılına ait Lalaşahin Paşa Vakfiyesi'nden öğrenmekteyiz.⁶³ Lala Şahin Paşa'nın kent için yaptığı bu imar faaliyetlerinden günümüze çok azı ulaşabilmiştir. Lala Şahin Paşa o dönem sadece Kirmasti'de değil 1348 yılında Bursa'da da bir medrese yaptırdığını ele geçen kayıtlardan bilmekteyiz.⁶⁴ Bu durum Lala Şahin Paşa'nın, bölgenin kalkınmasında büyük bir role sahip olduğunu göstermektedir.

Lala Şahin Paşa Kirmasti'de bulunan Kirmasti Çayı'nın üzerine 14. yüzyılda bir köprü yaptırmıştı.⁶⁵ Köprü için modern seyyahları yaptıkları araştırmalarda, köprü'nün ahşap ve 140 metre olduğundan bahsetmişlerdir. Yine yapılan araştırmalarda yer yer debinin azaldığına işaret etselerde Kirmasti Çayı'nın çoşkun

⁵⁹ Neşri, Kitab-ı Cihannüma Cilt I, Aşıkpaşazade Ahmet Aşiki Tevarih Al-i Osman, 1949.

⁶⁰ Oğuzoğlu, Tarih içinde Mustafakemalpaşa (Kirmasti).

⁶¹ Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Cilt 1, 1988, s. 505.

⁶² Sezai Sevim - Hasan Bahri Öcalan, Osmanlı Kuruluş Dönemi Vakfiyeleri, 2010, s. 28-31.

⁶³ Sezai Sevim - Hasan Bahri Öcalan, Osmanlı Kuruluş Dönemi Vakfiyeleri, 2010, s. 28-31.

⁶⁴ Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Cilt 1, s. 506.

⁶⁵ Tuğlacı, Osmanlı Şehirleri, 1985, s. 217.

aktığı zamanlarda, yatağının küçük gelerek taşkınlara sebebiyet verdiğiinden söz etmişlerdir.⁶⁶

Meydana gelen bu su taşkınları, Mustafakemalpaşa'nın Kuzeybatısında bulunan Melde Bayırı / Üç Kurnalar Mevkiinde yerleşimi olduğu düşünölen Miletopolis Antik Kenti için önemli bir veri olabilir. Çünkü ilerleyen yıllarda Kirmasti Çayı'nda meydana gelen su taşkınları, Miletopolis'in bir göl kenarında kurulmuş olduğu⁶⁷ fikrini desteklemektedir. Mustafakemalpaşa'da toprağın günümüzde bile hala yer yer bataklık alanlardan oluşması (ilçede bulunan Sırmalar Mahallesi, Atariye Mahallesi, Hamzabey Mahallesi, Cumhureiyet Mahallesi), doygun olması ve meydana gelen taşkınlara, Kirmasti'nin kendinden önce kurulmuş olan Miletopolis Antik Şehri'nin gücünü kaybettikten ve unutulmaya başladıktan sonra yerleşiminin Kirmasti'ye taşınmış olabileceği düşüncesini akıllara getirmektedir. Miletopolis'in günümüzde kabul gören konumunun daha düz bir alanda yer alması ve Kirmasti'nin bir tepe yamacında olması⁶⁸ bu düşüneyi desteklese de konu ile ilgili kesin kanıtlara henüz ulaşılammıştır ve çalışmalar devam etmektedir.

İlerleyen zamanlarda Lala Şahin Paşa Kirmasti'yi imar faaliyetleri ile yeniden canlı tutmaya çalışmış, kasabaya köprü dışında külliye, mektep, mescid, dergah, hamam, dükkan ve çeşmeler yaptırmıştır.⁶⁹ Bunun yanı sıra yaptırmış olduğu dükkanlar, Kirmasti'nin ticari hayatı için önemli olmuştur. Bu eserler günümüze ulaşmamıştır. Fakat Kirmasti Çayı'nın doğu yakasında bir tepe üzerinde yer alan Lala Şahin Paşa Türbesi zaman içerisinde değişikliklere uğrayarak günümüze kadar gelebilmiştir.

Türbe'nin yapımında kullanılan yapı parçalarının bir kısmı, büyük olasılıkla kasabanın kuzeybatısında bulunan Melde Bayırı / Üç Kurnalar mevkiinde ortaya çıkarılan Miletopolis Antik Kenti'ne ait yapı parçalarıdır. Lala Şahin Paşa Türbesi'nin duvarları arasında daha eski dönemlere tarihlendirilen ve yapı parçası olarak değerlendirilen birçok taş parçası, günümüzde görölmektedir.

---

⁶⁶ J. A. R. Munro, H. M. Anthony and J. A. R. M. The Geographical Journal, s. 155.

⁶⁷ Strabon Antik Anadolu Coğrafyası Çev. Adnan Pekman, 1993 s. 74.

⁶⁸ Tuğlacı, Osmanlı Şehirleri, 1985, s. 217.

⁶⁹ Sezai Sevim - Hasan Bahri Öcalan, Osmanlı Kuruluş Dönemi Vakfiyeleri, 2010, s. 28-31.

Şekil 4: Lala Şahin Paşa Türbesi.

Lala Şahin Paşa Külliyesi içerisinde farklı yapı kalıntılarında göze çarpmaktadır. Bu kalıntılar olasılıkla külliye'nin değer yapılarını oluşturan mimari yapıların kalıntılarıdır. 1897 yılında bölgeye gelerek gözlemlerde bulunan modern dönem seyyahları külliye içinde yer alan ve sonradan Lala Şahin Türbesi olarak kullanılan yapının pencerelerinin bir Bizans kilisesine benzediğinden bahsetmişlerdir.⁷⁰

Kasaba Osmanlı himayesine geçtikten sonra 15. yüzyıla kadar ihtişamlı bir dönem geçirdiğini ve Osmanlı için önemli olduğunu Osmanlı arşivlerinden bilmekteyiz. Fakat 16. yüzyıldan sonra patlak veren Celali İsyanları Bursa bölgesi ve civarında olan yerleşim alanlarını etkileyerek zararlar vermiştir.⁷¹

17. yüzyılda kaza statüsü alan Mustafakemapaşa (Kirmasti), 1881 yılında ise bir ilçe merkezi olmuştur. 1922 yılında Kirmasti'nin adı Belediye Meclisi' nin aldığı kararla, kente çok fazla yardımlarda bulunmuş olan ve kasabanın bilinen ilk önemli yöneticisi olan Lala Şahin Paşa'nın adı verilmiştir. Fakat başka bir ilde de Lala Şahin Paşa adında başka bir ilçenin bulunması nedeniyle, 1922 yılında Belediye Meclisi aldığı yeni bir kararla, ilçenin adının Mustafakemalpaşa olmasına karar vermiştir.⁷²

⁷⁰ J. A. R. Munro, H. M. Anthony and J. A. R. M. The Geographical Journal, s. 155.

⁷¹ Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Cilt ,1 s. 120 .

⁷² <http://www.mustafakemalpaşa.bel.tr/ilcemiz/tarihce.html> (23.05.2019).

Kont A. De Moustier 1862 yılında yaptığı seyahatlerde, Kirmasti'nin Rhyndacus (Kirmasti) Çayı üzerinde bir köprü vasıtası ile girilen bir kasaba olduğundan bahsetmiştir.⁷³

Auguste Visquesnel, 1847 yılında yapmış olduğu Anadolu seyahatlerinde, Kirmasti'nin Hüdavendigar'a bağlı bir kasaba olduğu belirtmiştir.⁷⁴

Vital Cuinet, Anadolu coğrafyasında yaptığı gezilerde Kirmasti'nin Apollonia (Gölyazı) Gölü'ne 20, Mihaliçe'e ise yaklaşık 22 kilometre mesafede olduğunu söyler ve ormanlık bir arazi içerisinde olduğu bilgisini vermiştir.⁷⁵

Ahşap bir köprü ile şehrin diğer yakasına bağlanan Kirmasti Kasabası'nda, şehre hakim bir noktada karşı yakada Lala Şahin Paşa Türbesi yer alıyordu. Hemen yanında aynı bahçe içerisinde eski bir kale ve kilisenin kalıntıları vardır ve göz alıcı bir şekilde varlığını sürdürmektedir.⁷⁶

1842 yılında bölgeye geleterek gözlemlerini aktaran W. J. Hamilton, Kirmasti (Mustafakemalpaşa)'ye bağlı Kestelek Köyü'ne uğramıştır. Bu ziyaret esnasında ilçe ve köy ile ilgili gözlemlerinden bahsederken, köy civarında bir kale kalıntısına rastladığından söz eder.⁷⁷

Modern seyyahlardan olan Charles Texeier 1082 yılında bölgede yaptığı gezi hakkında, Kirmasti'nin bir Bizans şatosu yakınlarında yer aldığından ve Rhyndakos Nehri'nin her iki yakasında topraklarının bulunduğu bahseder.⁷⁸ Mustafakemalpaşa (Kirmasti) ilçesine bağlı Kestelek Köyü'nde bulunan Orta Çağ'a ait olduğu düşünülen kale kalıntısının, bahse konu olan Bizans Şatosu olduğu bazı kaynaklarda belirtilse de, günümüze ulaşan kule ve duvar kalıntılarına bakıldığında çok daha küçük bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.⁷⁹ Kestelek Köyü'nde bulunan kalıntıların dönemin kasabası için bir uç nöbetçi gözlem kulesi olabileceğini söylemek mümkündür. Kestelek Köyü'nün tarihi hakkında yararlanabilecek kaynak bulunmamakla birlikte, günümüzde kaleye ait bir kule ve sur duvarının yalnızca bir kısmı ayakta kalabilmiştir.

⁷³ Moustier, Le Tour du Monde, 1864.

⁷⁴ Visquesnel, Voyage dans La Turquie d'Europe, 1868.

⁷⁵ Cuinet, La Turquie de'Asia, 1894.

⁷⁶ Hasluck, Kyzicus, s. 74-75.

⁷⁷ Hamilton, Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia, Vol I, s. 84.

⁷⁸ Texeier, Histoire et Archeologique Des Provinces et Des Villes de la Chersonnese d'Asie s. 269.

⁷⁹ Şahin, Uluslararası III Mustafakemalpaşa Sempozyumu, Mustafakemalpaşa'da Antik Çağ Yol İzleri; Kestelek Kalesi ve Çömlekçi Kaya Kilisesi, 2016, Bursa, s. 146.

Kale ve sur duvarının tarihlenmesine bakacak olursak bir temel kalıntısı üzerine 11. yüzyılda inşa edilmiş olduğu düşünülen yapının daha sonrada onarılarak tekrar yapılmış olması mümkündür.⁸⁰

Bölgede askeri ve idari bir yönetim anlayışına sahip olan Kirmasti Kasabası'nın korunması için, yakınlarında bulunan bazı tepe yamaçlarında küçük kale kalıntılarının bulunması (uç gözlem evi) oldukça olağandır. Nitekim yapılacak olan saldırılara karşı kasaba kendini savunmak için bu kalelere ihtiyaç duymuş olabilir. Fakat günümüzde sadece sur ve kale duvarının bir parçası ayakta kalmış yapı ile ilgili daha fazla bilgiye sahip olabilmek için, kalenin bulunduğu alanda yapılacak olan bir arkeolojik kazı çalışmasına ihtiyaç vardır.

Şekil 5: Kestelek Köyü'nde Bulunan Kule ve Sur Duvarları

Kaynak: <https://www.mkphaber.com/blog/akhisar/>

Kirmasti'nin lokalizasyonunu modern dönem seyyahları ve yazarlarının kitaplarından, Osmanlı arşivlerinden yapılan çalışmalardan öğrenmiş olsak ta, Kirmasti ile ilgili detaylı bir kazı çalışması yapmak mümkün olmamıştır. Çünkü devamında süre gelen yıllar içerisinde yerleşim devam etmiş ve günümüze kadar sürmüştür. Yerleşimin devam etmesi, yeni yapıların yapılmasına ve eski yapıların

⁸⁰ Şahin, Uluslararası III Mustafakemalpaşa Sempozyumu, Mustafakemalpaşa'da Antik Çağ Yol İzleri; Kestelek Kalesi ve Çömlekçi Kaya Kilisesi, 2016 , Bursa, s. 141.

yıkılarak yenilerinin yapılmasına neden olmuştur. Bu sebeple Kirmasti'nin kurulduğu yıllardan günümüze çok az yapı kalıntısı ulaşmıştır. Şuanda da yeri bilinen tek yapı, Lalaşahin Mahallesinde yer alan Lala Şahin Paşa Türbesi'dir.

Kirmasti'nin tarihi hakkında çok az yazılı kaynak bulunması ve bölgenin yerleşiminin devam etmesinden dolayı arkeolojik çalışmalara elverişli olmaması, hakkında kısıtlı bir bilgiye sahip olmamıza sebep olmuştur.

1.5. MİLETOPOLİS

Miletopolis Antik Kenti ile ilgili detaylı arkeolojik kazı çalışmalarının yapılmamış olmasından dolayı, yararlanabileceğimiz kaynaklar da oldukça kısıtlıdır. Kentin bugün bulunduğu düşünülen alanda kapsamlı bir kazı çalışması henüz yapılmamıştır. Kent hakkında edindiğimiz bilgiler antik ve modern dönem yazarlarına, 1975 yılında kısa süreli yapılmış olan kazı çalışmaları sırasında bulunan sikkeler, mezar stelleri ve adak levhaları, yapı kalıntıları, yazıtlar gibi arkeolojik bulgulara dayanmaktadır.

Miletopolis'e ilk defa ne zaman yerleşildiği ile ilgili kaynaklar az ve birbiri ile çelişki içerisindedir. Fakat olasılıkla kentin MÖ 6. yüzyılda kurulduğundan ve yerleşimin başladığından bahsedilmektedir.⁸¹

Kentin kurucusu ya da kurucusu hakkında da görüş birliği oluşmamıştır. Strabon, Thrak soyundan gelen Dolionlar ve Mygdonar'ın kentin kurulduğu tarihlerde bu bölgeler yaşadıklarından bahsetmektedir.⁸²

Bazı modern seyyahlar kentin Atina kökenli bir yerleşim yeri olduğunu belirtse de genel olarak kentin kurucusunun Miletos olduğu düşünülmektedir.⁸³ Schwertheim ise bunu doğrular biçimde Miletopolis'in kurucusunun Miletos soyundan olduğunu belirtmiştir.⁸⁴ Kente ait kazılarda bulunan sikkelerde ise Miletos'un tasvir edilmesi, burada yaşamış olan insanlarında bu düşünceye sahip olduklarının bir kanıtı olabilir.

⁸¹ Antony, A Geographical and Historical Description of Asia Minor With A Map, 1832.

⁸² Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası, XIII, Çev. Adnan Pekman, 1983, s. 8-10.

⁸³ Hasluck, Kyzicus, 1910, s. 76.

⁸⁴ Schwertheim, Die Inschriften Von Kyzikos und Umgebung, Teil II, s. 106.

Kentin kalıntılarının bulunduğu Melde Bayırı bölgesine adını vermiş olan Melde sözcüğünün kökeni, aslında Miletostur. Daha sonra Meletos ve son olarak Melde olarak evrildiği düşünülmektedir.⁸⁵

Kentin kurucusunun Atinalılar olmaması onlarla ilişkilerinin olmadığı anlamına gelmemektedir. Miletopolis Kenti Atina'ya vergi ödemekteydi ve iyi ilişkiler kurmaktaydılar. Kazılar esnasında bulunmuş olan bronz Athena büstü, Atina tanrılarının burada da kabul gördüğünü ve kentin Atina'dan etkilendiğini göstermektedir. Zaten bu iki kent arasında ilişkileri bulunması da oldukça normal bir durumdur.

Miletopolis Antik Dönemde Mysia Bölgesi sınırları içerisinde yer almıştır. Yapılan bazı çalışmalarda Miletopolis'in Mihaliç (Karacabey)'de olduğu pek çok kaynakta geçmektedir.⁸⁶ Ve uzun bir süre kentin konumu hakkında karmaşa hakim olmuştur. Konu ile ilgili söylenen düşüncelerin çoğu gerçeklerle örtüşmemektedir. Antik ve modern yazarların söyledikleride birbirleri ile çelişmekteydi ve bir fikir birliği söz konusu değildi.

J. A. R. Munro ve H. M. Anthony 1897 yılında bölgede yaptıkları keşiflerde Miletopolis'in Apolloniatis Gölü (Ulubat)'ne yakın olması gerektiğinden bahsetmişlerdir ve olasılıkla Mihaliç (Karacabey) bölgesinde kentin yer aldığından söz ederler. Aynı zamanda kentin Rhyndacus Nehri'nin doğu yakasında olduğunu düşünmüşlerdir.⁸⁷

Günümüz modern seyyahlarından W. M. Ramsay 1890 yılında bölgeye gelerek incelemelerde bulunmuştur. W. M. Ramsay'e göre Mustafakemalpaşa'nın en eski yerleşimi olan Miletopolis iki nehirin (Makestos ve Rhyndakos) birleştiği Karacabey (Mihaliç)'de olduğunu belirtmiştir.⁸⁸

Kent hakkında bilgi aldığımız bir diğer araştırmacı olan Schwertheim ise, 1978 yılında bölgeye gelerek araştırmalar yapmıştır. Bu araştırmalar neticesinde Apollonia'nın (Ulubat) bugün bulunduğu yerde, ondan önce kurulmuş bir başka kent olan Miletutechos adında bir kentten bahseder ve bu kentin Miletopolis'in himayesinde bir kent olduğu fikrini benimser.⁸⁹ Stephanos Byzantion ise

⁸⁵ Schwertheim, Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung, Teil II, s. 90.

⁸⁶ J. A. R. Munro and H. M. Anthony and J.A.R.M, The Geographical Journal, 1897 s. 157.

⁸⁷ J. A. R. Munro and H. M. Anthony and J.A.R.M, The Geographical Journal, 1897 s. 157.

⁸⁸ Ramsay, The Historical Geography of Asia Minor, 1890.

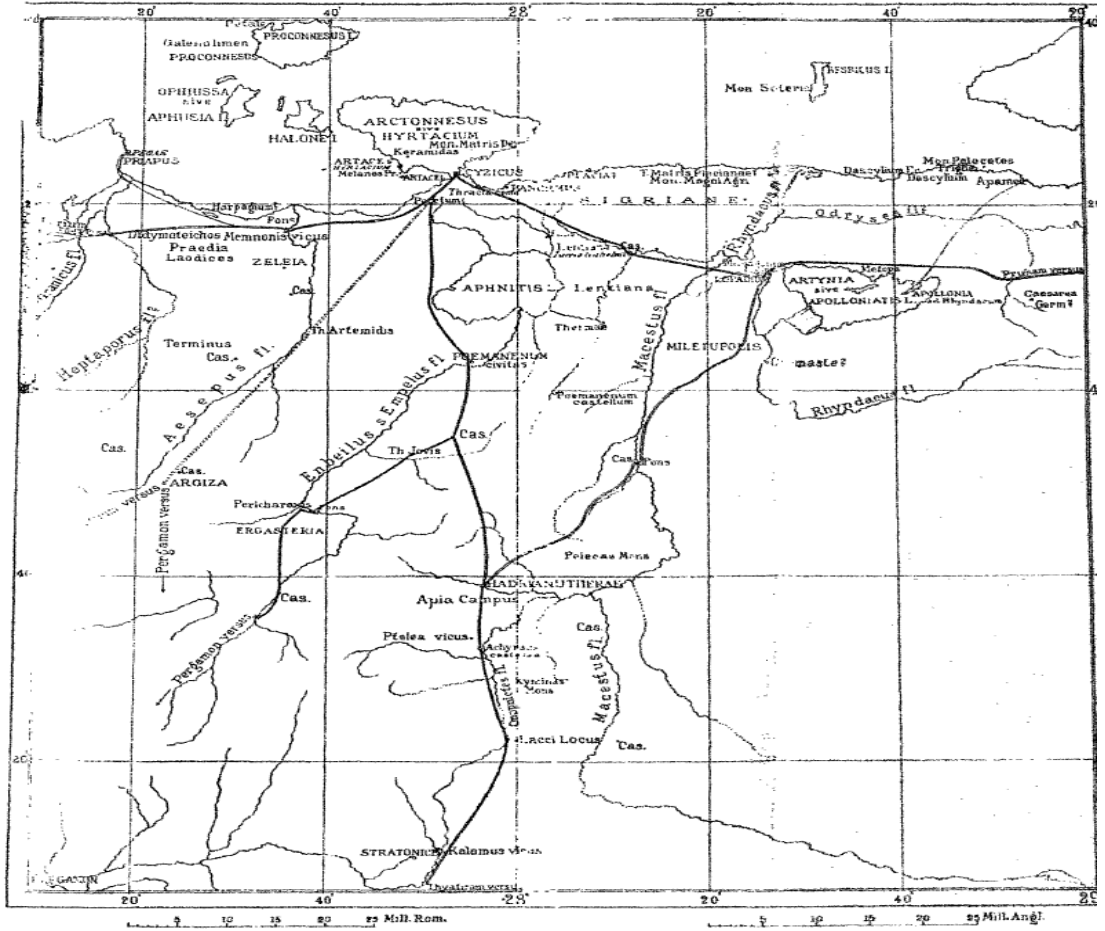
⁸⁹ Schwertheim, Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung, Teil II, s. 106.

Miletopolis'in Bithynia bölgesi ile Kyzikos kenti arasında bir alanda olduğunu savunmuştur.⁹⁰

Frederick Wiliam Hasluck ise 1910 yılında yayınlamış olduğu *Cyzicus* adlı kitabında, bölge hakkında bilgiler verirken Miletopolis'i Mustafakemalpaşa sınırlarında yer alan Melde Bayırında olduğundan bahsetmiştir.⁹¹

Şekil 6 : Miletopolis'in Konumunu Gösterir Harita

Kaynak : Hasluck, *Cyzicus*, 1910, s. 1 - 16.

1977 yılında Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan *Türk Arkeoloji Dergisi* içerisinde yer alan "1975 Miletopolis Harfiyat Raporu" ile yapılmış olan kazı

⁹⁰ Billerbeck, *Ethnicorum*, 1849.

⁹¹ Hasluck, Frederick Wiliam. *Cyzicus*, 1910, s. 74.

hakkında bilgiler verildi.⁹² 1975 yılında dönemin Bursa Arkeoloji Müzesi Müdürü Altan Akat başkanlığında Bedri Yalman, Oya Kozaman ve Jale Dedeoğlu ile birlikte gerçekleştirilen kazılarda Miletopolis'in konumu hakkında belirsizlikler devam ediyor olsa da artık bazı şeyler netleşmeye başlamıştır. Elde edilen arkeolojik buluntular ışığında artık kabul gören görüş, kentin ilçe merkezine 5 kilometre yakınında bulunan Melde Bayırı mevkiinde bulunduğu yönündedir.

Antik yazar Strabon'da Miletopolis'in Miletopolis Gölü yakınında olduğunu söyler. Strabon'un kitabında bahsettiği üç göl; Apollonitias (Ulubat) Gölü, Dascylitis (Manyas) Gölü ve sonuncusu olan Miletopolis Gölü'dür.⁹³ Fakat Miletopolis Gölü'nün belirsizliği, konunun gerçekliğini tartışmaya açmaktadır. Bu gölün konumu ile ilgili günümüzde farklı görüşler ortaya atılmakta ve konu ile ilgili araştırmalar devam etmektedir.

Günümüzde göllerin küresel ısınma, kuraklık, kıtaların yükselip alçalması ve insanların doğaya olan olumsuz etkileri gibi bir çok sebebe bağlı olarak, zaman içerisinde küçülerek yok olduklarını bilmekteyiz. Geçmiş zamanlardan günümüze doğru gelecek olursak göllerinde sularının azalma ve yok olma hızlarının arttığını söylemek doğru olacaktır. Miletopolis'in tarihi ile şimdiki zaman arasında geçen bin yıllar vardır. Miletopolis'in adınıda aldığı Miletopolis Gölü kıyısında olduğundan bahseden Strabon⁹⁴ tarihi kaynaklara göre MÖ 63 - MS 24 yılları arasında yaşamış ve ölmüştür. Bahsettiği eserini de bu tarihlerde yazmış olmalıdır ki bu zamanın üzerinden yaklaşık 2000 yıl geçmiştir. Bu sebeplede Miletopolis Gölü'nün kuruyarak kaybolmuş olma ihtimali yüksektir. Diğer iki göl olan Apollonitias (Ulubat) Gölü ve Dascylitis (Manyas) Gölü ise günümüzde de varlıklarını sürdürmektedirler. Var olan iki göl ve kayıp olan Miletopolis Gölü'nü o günün şartlarında düşünecek olursak günümüzden daha büyük bir konuma sahip olmaları olasıdır. Buradan sonuçla kentlerin var olduğu tarihlerden de geriye gidildiğinde aslında tek bir gölün coğrafyada var olduğunu düşünmek olasıdır. Bu büyük gölün zaman içerisinde kuruyarak, kıtaların hareketlerine ve bir çok sebebe bağlı olarak üçe bölündüğünü, zaman içerisinde de bu 3 gölden birisi olan Miletopolis Gölü'nün kuruyarak

⁹² Kültür Bakanlığı, Arkeoloji Türk Dergisi, Miletopolis Harfiyat Raporu 1977 s. 5-39.

⁹³ Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası, Çev. Adnan Pekman, 1993, s. 73.

⁹⁴ Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası, Çev. Adnan Pekman, 1993, s. 75.

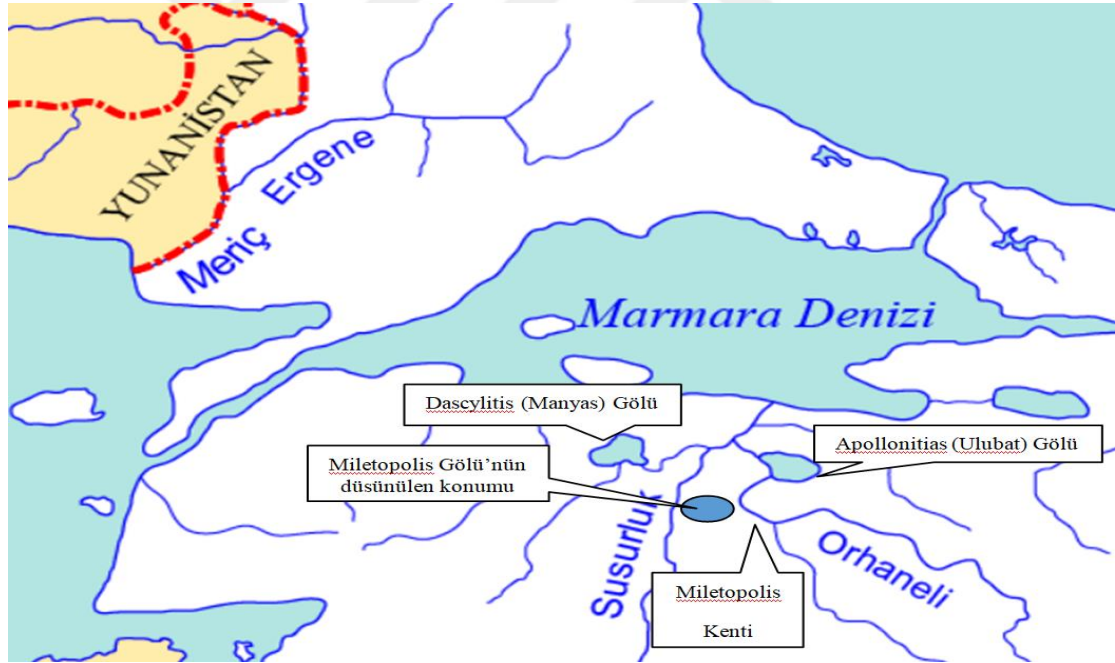
kaybolduğunu, diğer iki gölün ise varlıklarını sürdürdüğünü söylemek farklı bir yaklaşımdır ama olasıdır.⁹⁵

Bölgede gözlemlerde bulunan başka araştırmacılar, Melde Bayırında yer alan tepelerden doğuda yer alan tepenin arkasında bulunan bataklık kalıntısının Miletopolis Kenti'nin limanı olduğunu söylemektedir.⁹⁶

1842 yılında bölgede bulunan Hamilton, Mustafakemalpaşa ve çevresinin bir bataklık ovasında bulunduğundan bahsetmiştir.⁹⁷

Miletopolis Gölü'nün, kentin kalıntılarının bulunduğu olan Melde Bayırı mevkiine kadar gelebilmiş olması mümkün gözükmemektedir. Çünkü göllerin konumunu göze alacak olursa birbirlerine yakın olmaları da daha öncesinde tek bir büyük gölün var olmuş olabileceğini desteklemektedir.

Şekil 7: Miletopolis Gölü'nün Düşünülen Lokalizasyonu.

İmparator Hadrian'ın imparatorluk yıllarında himayesinde bulunan kentlere düzenlediği gezilerde, kentlere yardımlarda bulunmuştur. Kentler de buna karşılık

⁹⁵ Serkan Gündüz-Oktay Dumankaya, Uluslararası III Mustafakemalpaşa Sempozyumu: Liman Kenti Miletopolis, s. 107-108.

⁹⁶ Philippson, Reisen und Forschungen im westlichen Kleinasien, 1913, s. 45.

⁹⁷ Hamilton, Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia, 1842.

İmparator adına sikkeler bastırılmıştır. Kazılardan ele geçen sikkelerden bir tanesinin ön yüzünde, İmparator Hadrian'ın portresi yer alırken, aynı sikkenin arka yüzde bir gemi betimlemesi ile Miletos yer alır. Bu bilgiler kentin bir liman kenti olması ihtimalini güçlendirmektedir.⁹⁸ Miletopolis'in konumu için en anlamlı yer ise Kirmasti yakınında bulunan Melde'dir.⁹⁹

Bu söylemleri göze alarak bölgede yapmış olduğumuz çalışmalarda ilçe merkezinde bulunan Sırmalar Mahallesi, Hamzabey Mahallesi ve Atariye Mahallesiinde yer yer bataklık alanları ile sazlıklar bulunmakta ve bu alanların ıslah edilmesinin ardından konut yapılarının yapıldığı bilinmektedir. Yine aynı şekilde Mustafakemalpaşa sakinlerinin söylemlerine göre Etibank Çay Bahçesi arkasında bulunan Cumhuriyet Mahallesiinde toprağın yumuşak bi dokuya sahip olduğundan bahsedilmektedir. Son dönemlerde bölgeye gelen modern seyyahlarda Melde Bayırı mevkiinde bataklık alanlarının bulunduğu bahsetmişlerdir.¹⁰⁰ Bu bilgiler doğrultusunda antik kaynaklardan öğrendiğimiz üzere Miletopolis'in bir liman kenti olması oldukça olağandır. Ve bu konu ile ilgili yapılacak olan araştırmalar konuya netlik kazandıracaktır.

Miletopolis Kenti'nin kalıntılarına 1973 yılında yapılan Bursa otoyolunun inşası sırasında ulaşılmıştır. Melde bayırı denilen doğu ve batı şeklinde iki ayrı tepelikten oluşan bu bayırın tam ortasından Bursa otoyolu geçmektedir. Yol çalışması sırasında bulunan eserler ile ilgili 1975 yılında detaylı bir çalışma olan "1975 Harfiyat Çalışması" yayımlanmıştır.

1973 yılında İzmir - Bursa otoyolunun yapımı sırasında gerçekleştirilen kurtarma kazıları sırasında, bir çok arkeolojik bulguya rastlanılmıştır. Yapılan çalışmalar esnasında hamam yapısı olduğu düşünülen kalıntılar¹⁰¹ ve bir tapınağa ait olabileceği düşünülen parçalar bulunmuştur. Tapınağa yakın bir noktada bulunan yazıtta "İmparator Hadrian'dan Olympuslu kuratıcı Zeus'a" ibaresi yer almaktadır.¹⁰² Büyük olasılıkla İmparator Hadrian adına adanmış bir tapınağa ait parçalarının bulunmuş olması, şehrin neokorluk ünvanına sahip olmuş olabileceğini

⁹⁸ Mert, Uluslararası III Mustafakemalpaşa (Kirmasnti) Sempozyumu, Kirmasti Bölgesinin Arkeolojik Önemi , 2011, s. 210.

⁹⁹ J. A. R. Munro and H. M. Anthony and J.A.R.M. The Geographical Journal, 1897 s. 157.

¹⁰⁰ Philippon, Reisen und Forschungen im westlichen Kleinasien, 1913, s. 45.

¹⁰¹ Kozaman, Arkeoloji Türk Dergisi Miletopolis Harfiyat Raporu, 1977, s. 30.

¹⁰² Akat, Arkeoloji Türk Dergisi: Miletopolis Harfiyat raporu, 1977, s. 6.

işaret etmektedir. Merkez Roma'ya yüksek miktarlarda vergi ödeyen, imparator adına tapınaklar kült ve tapınağına sahip kentlere verilen bu ünvan, kentinde o dönem zengin ve ihtişamlı bir süreçten geçtiğini bizlere işaret etmektedir. Roma İmparatoru Hadrian'ın Miletopolis'e geldiği bilgisi¹⁰³ bu tezi doğrulamaktadır. Ve kentte İmparator Hadrian'a adanmış bir tapınak olduğundan bahsedilmektedir.¹⁰⁴ Buluntular bize kentin kuruluş dönemleri ve Roma dönemi de dahil olmak üzere bir çok yapının var olduğunu işaret etmektedir.¹⁰⁵

Yine aynı noktada yapılan kazı çalışmalarında bazı yerleşim yeri temel kalıntılara ulaşılmış ve bu kalıntılar Miletopolis'in Klasik Dönem, Hellenistik Dönem, Roma Dönemi ve Bizans Dönemlerinde aktif olarak kullanıldığını göstermektedir.¹⁰⁶

Yapılan bir başka sondaj çukuru kurtarma kazı alanında, Roma Dönemi'ne ait lahit parçaları ve MÖ 4. yüzyıla tarihlenen bir sikke de ele geçirilmiştir.¹⁰⁷ Büyük İskender Dönemi'ne ait olduğu düşünülen sikke bizlere kentin o zamanlarda da kullanılmış bir yerleşim olabileceğini göstermektedir. Fakat bunun dışında o döneme tarihlenen başka bir sikke ya da arkeolojik buluntu olmadığı için bunun sadece bir varsayım olduğunu belirtmekte fayda vardır.

Bölgede yapmış olduğumuz araştırmaları, Melde Bayırı mevkiinde bulunan arkeolojik yapı kalıntılarını ve bulunan eserleri dikkate aldığımızda kentin sınırlarının henüz belli olmadığını, çok kısmi bir arkeolojik kazı çalışması yapıldığını söyleyebiliriz. Çünkü burada ortaya çıkarılan mimari yapı parçaları ve arkeolojik kalıntılar yağmur sularının toprağı kaydırması ile bu alana taşınmış olabilir. Bu sebeple belirsizlik devam etmektedir.

Bursa İzmir karayolunun İzmir istikameti güney, Bursa istikameti kuzey yönlüdür. Bu yolun çalışmalar esnasında ikiye ayırdığı bu tepelerden batıda yer alan tepenin arkası gene aynı şekilde irili ufaklı ve en yüksek 200 metre olan tepeciklerden oluşmaktadır. Bu alan Karacabey Tarım İleşmeleri Genel Müdürlüğü

---

¹⁰³ Weber, Untersuchungen zur Geschichte des Kaiser Hadrianus, 1907, s. 123.

¹⁰⁴ Schwertheim, Miletopolis, s. 181.

¹⁰⁵ Mert, Uluslararası III Arkeoloji Sempozyumu Miletopolis Antik Kentinde Bulunan Mimari Bezemeli Yapı Unsurları, s. 81.

¹⁰⁶ Dedeoğlu, Arkeoloji Türk Dergisi: Miletopolis Harfiyat Raporu, s. 16.

¹⁰⁷ Yalman, Arkeoloji Türk Dergisi Miletopolis Harfiyat Raporu, s. 24.

toprakları içerisinde yer almaktadır ve 1. derece arkeolojik sit alanıdır. Batısında yer alan tepenin arkası ise kısmen düz bir ovaya sahiptir.

Şekil 8A : Melde Bayırı Mevkii Kuzey Yönü.

Şekil 8B : Melde Bayırı Mevkii Güney Yönü.

Miletopolis konumu itibari ile bir ulaşım yolu üzerinde yer almakta idi. Kyzicus kenti kuşkusuz ki Asya coğrafyasına açılan bir kapı görevindeydi. Ve Kyzicus Kenti'nden geçen üç yoldan biri güneye doğru uzanarak Miletopolis'ten geçmekteydi.¹⁰⁸

¹⁰⁸ J. A. R. Munro and H. M. Anthony and J. A. R. M. The Geographical Journal, 1897, s. 163.

Son dönemde yapılan bazı araştırmalar (1975 Harfiyat Raporu) ile günümüzde Bursa (Prusa) iline bağlı Mustafakemalpaşa (Kirmasti)'nın Kuzeybatısında Melde Bayırı / Üç Kurnalar mevkiinde bulunan arkeolojik kalıntıların Miletopolis'e ait olduğu netleşmiştir. Fakat kentin akropolü ve kent uzantısının hangi tarafa doğru gittiği henüz tespit edilememiştir ve detaylı bir arkeolojik kent kazısı henüz yapılmamıştır.

Antik bir yol olan Prusa (Bursa) - Apollonia (Gölyazı) yolu önce Prusa'dan başlayarak ilk olarak Apollias Gölü'ne oradan Uluabat ve Miletopolis'e ardından Kirmasti'ye varmaktaydı.¹⁰⁹ Bazı modern araştırmacılar Pergamon'dan gelen yolun Miletopolis'e ulaştığından bahsetmişlerdir.¹¹⁰

Avrupa ile Asya kıtaları arasında köprü olan İstanbul'dan Asya kıtasına geçtikten sonra Güney Marmara'ya doğru ilerlerken yol önce Yalova (Pylaia)'ya, Gemlik (Kios)'e, daha sonra Bursa (Prusa) üzerinden Mustafakemalpaşa (Miletopolis)'ya uzanmaktaydı ve buradan da Batı Anadolu'da yer alan kentlere olan ulaşım sağlanmaktaydı.¹¹¹

Miletopolis hakkında bir kent idaresinde mi yoksa bağımsız bir kent olgusu ile mi varlığını sürdürdüğü bilinmemekle birlikte MS 1. yüzyılda Kyzikos'a bağlı (Roma) bir kent olduğu düşünölmektedir.¹¹² Fakat MÖ 4. yüzyılda kent darphanesi tarafından basılan sikkelerde, ön yüzde Athena başı arka yüzde ise baykuş sembollerinin olması kentin daha önceleri Atina ile yakın ilişki halinde olduğunu kanıtlamaktadır.¹¹³ Bursa Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Atinalı Demokrates'in oğlu Daiokrates için yapılmış olan mezar anıtı, Miletopolis'te bulunmuştur.¹¹⁴ Bu bilgi Atina'nın Miletopolis ile yakın ilişki içeririnde olmuş olabileceğini göstermektedir. Aynı zamanda Miletopolis'in MÖ 4. yüzyılda sikke basabilecek bir darphaneye sahip olması kentin Klasik Dönemde zenginliğinin bir göstergesidir.

¹⁰⁹ Kiepert, A Manuel of Ancient Geography, 1881.

¹¹⁰ Mert, Uluslararası III Mustafakemalpaşa (Kirmasnti) Sempozyumu, Kirmasti Bölgesinin Arkeolojik Önemi, 2011, s. 213.

¹¹¹ Tabula Peutingeriana Roma haritası bkz.

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/50/TabulaPeutingeriana.jpg>

¹¹² Hasluck, Kyzicus, s. 75.

¹¹³ Schwertheim, Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung Teil II.

¹¹⁴ şahin, Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları, s. 169.

Yine aynı şekilde kentin var olduğu süre içerisinde kendine has tarzı ile bazen siyasi sebeplerle kesintiye uğramış olsa da, genellikle devamlı bir biçimde stel üretmesi ve önemli bir atölyeye sahip olduğunun düşünülmesi o dönem içerisinde kentin zenginlik işaretlerinden birisidir.¹¹⁵ MÖ 3. yüzyıldan itibaren başlayıp MÖ 2. yüzyıla kadar kesintisiz biçimde stel ürettiğini şimdilik ele geçen eserler neticesinde öğrenmekteyiz¹¹⁶ Kent içerisinde yaşayan insanların inançları ve kültürel özellikleri gereği de olsa stel üretimi konusunda bu denli hareketli yıllar geçirmeleri insanların ve kentin varlıklı bir konumda olduğuna işaret etmektedir.¹¹⁷

MÖ 323 yılında Mysia Bölgesi'nin de içinde bulunduğu toprakların yöneticisi olan Büyük İskender'in ölümünden sonra yaşanan iç karışıklık, Miletopolis'in zarar görmesine neden olmuştur. Ordu komutanları (Antigonos, Seleukos, Lysimakhos)'nın Büyük İskender'den kalan topraklara tek başlarına sahip olmak istemeleri, savaşları beraberinde getirmiş ve bölgedeki kentlerin zayıflamasına neden olmuştur. Seleukos ve Lysimakhos'un kurduğu ittifak ile önce komutan Antigonos MÖ 301 yılında yapılan savaşta öldürülür¹¹⁸. MÖ 281 yılında Kurupedion Savaşı'nda ise daha önce müttefik olan Lysimakhos ve Seleukoslular bölgenin yeni hakimi olmak için savaşmışlardır. MÖ 3. yüzyılda kent artık Seleukosların hakimiyetinde geçmiştir fakat yaşanan savaşlardan ötürü zarar görmüştür.¹¹⁹

Kurulduğu günden itibaren kent, geçirmiş olduğu savaşlar ve coğrafyanın da pek çok kez el değiştirmesinden dolayı, farklı hakimiyetler altında varlığını sürdürmüştür. Klasik Dönemde basılan sikkeler, Atina ile olan ilişkisini göstermektedir. MÖ 281 yılında Büyük İskender'in generallerinden Lysimakhos ile Seleukos arasında yapılan savaş neticesinde, galip gelen Seleukos Anadolu coğrafyasına sahip olmuştur. Bu yıllarda Miletopolis, Seleukos hakimiyetinde bulunuyordu.¹²⁰

¹¹⁵ Şahin, Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları, s. 139.

¹¹⁶ H.Çıtakoğlu- G. Gülsefa- Nur D. Ünsal, Uluslararası III Mustafakemalpaşa Sempozyumu, Miletopolis Kökenli Mezar Stelleri Üzerindeki At Betimleri, s. 117.

¹¹⁷ Meriç, Neue ostgriechische Grabreliefs aus Ionien und Lydien, s. 180.

¹¹⁸ Tekin, Eski Anadolu ve Trakya/Ege Göçlerinden Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasına Kadar (M.Ö. 12 – M.S. 4. Yüzyıllar Arası), 2007.

¹¹⁹ Şahin, Miletopolis Kökenli Mezar Stelleri ve Adak Levhaları, 2000, s. 19.

¹²⁰ Şahin, Miletopolis Kökenli Mezar Stelleri ve Adak Levhaları, 2000, s. 19.

Büyük İskender'in ölümünden sonra Batı Anadolu'da yönetici olan Bergama Krallığı, Miletopolis'in olasılıkla bir sonraki yöneticisiydi. Daha sonraki zamanda Bithynia Krallığı etkisi altında kaldığını kanıtlayan sikkeler bulunmuştur.¹²¹

MÖ 64 yılında Amesia (Amasya)'da doğmuş olan antik dönem yazarı Strabon Kyzikos'u coğrafik olarak belirtirken Miletopolis'i de bu sınırlar içerisinde göstermiştir.¹²² Bu yıllarda kentin Kyzikos idaresinde olduğunu söylemek mümkündür.¹²³

Kent, MS 1. yüzyılda ticari faaliyetlere ağırlık vermiştir ve bu büyük bir gelir kaynağı oluşturmuştur. Bu döneme tarihlenen ve ele geçen yazıtlarda, ürünlerin sevkiyatından ve satışından bahsedilmektedir.¹²⁴ Helenistik Dönem ve Erken Roma Dönemi için, kentin en ihtişamlı olduğu yılları olduğunu söylemek olasıdır. İlerleyen dönemlerde bölgede yaşanan hem coğrafi hemde siyasi bir takım gelişmelerden dolayı Miletopolis, eski gücünü kaybetmeye başlamıştır. MS 2. yüzyılın ilk çeyreğinde bölgede meydana gelen depremler kentlere büyük zararlar vermiştir.¹²⁵ Kentin güç kaybetmeye başladığını ayrıca Geç Roma ve daha sonraki tarihlere ait bulgulardan, sikkelerden ve eserlerin kalitelerinin düşmeye başlamasından anlamaktayız.

Mysia ve Bithynia Bölgelerinde yer alan Gotlar, MS 3. yüzyılda diğer coğrafyalara yağmacılık politikası izlemiş, bu yağma hareketlerine karşı mücadele edilmiştir. Gotların bu stratejileri bölgede yer alan tüm kentlerin güç kaybetmesine neden olmuştur.¹²⁶

Gotlar, ilk yerleşim yeri olan İskandinavya'dan gelerek tarihin farklı zamanlarında farklı coğrafyalara yerleşmişlerdir. MS 3. yüzyılda Karadeniz ile Baltık Denizi arasına yerleşerek Anadolu coğrafyasında yaşayan kentlere yağmacı ve istilacı tutumlar sergilemiş ve imparatorlukların, kentlerin zayıflamasına neden olmuşlardır. MS 268 yılında Maramara Bölgesine inen Gotlar Kyzikos'a saldırmış başarılı olmasalarda zayıflamasına sebep olmuşlardır.¹²⁷

---

¹²¹ Schwertheim, Miletupolis, s. 79.

¹²² Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası XIII, Çev. Adnan Pekman, s. 8.

¹²³ Hasluck, Kyzicus, s. 75.

¹²⁴ Schwerteim, Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung Teil II, s. 26.

¹²⁵ Ambraseys, Earthquakes in The Mediterranean and Middle East a Multidisciplinary Study of Seismicity up to, 2010.

¹²⁶ Hasluck, Kyzicus, s. 190.

¹²⁷ Texeier, Küçük Asya coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, Çev. A.Suat, 2002, s. 243.

Miletopolis bu yönetim değişiklikleri ve savaşlar yüzünden, artık güç kaybetmeye başlamıştır. Bu güç kayıpları kent darphanesinde basılan sikkelere ve üretilen lahitlerin işçilik ve kalitesine de yansımıştır. MS 2. yüzyılın son çeyreği - 3. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen stellere bakıldığında, kentin maddi olarak zayıfladığını söyleyebiliriz.¹²⁸

Kent ile ilgili Bursa Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmekte olan Miletopolis Antik Kenti'ne ait sikkelere bakıldığında kentin, MÖ 4. yüzyıl - MS 3. yüzyıl arasında ara vermeden sikke üretmeye devam ettiğini görmekteyiz.¹²⁹ Bu bilgiye dayanarak kentin MS 3. yüzyıl sonlarından itibaren zayıflamaya başladığını söylemek mümkündür.

MS 3. yüzyıla gelindiğinde ortaya çıkan bu karmaşa kentin zayıflamasına ve tarih sahnesinden silinmeye başlamasına neden olur.¹³⁰

Bizans Dönemi'nde ise kent hristiyanlığın etkisi ile dini bir yapıya bürünür. Daha sonra ise artık gücünü kaybettiği için küçülerek unutulmaya yüz tutar.¹³¹

---

¹²⁸Şahin, Miletopolis Kökenli Mezar Stelleri ve Adak Levhaları, s. 50.

¹²⁹Güzelsoy, Yazıtlar ve Sikkeler Işığını Miletopolis Kenti, 2014, s. 36.

¹³⁰Şahin, Miletopolis Kökenli Mezar Stelleri ve Adak Levhaları, s. 50.

¹³¹Schwertheim, Miletupolis, s. 131.

İKİNCİ BÖLÜM

TİGEM HARASINDA BULUNAN TAŞ ESERLER KATALOĞU

2.1. ÜST BLOKLAR (FRİZ VE ARŞİTRAV)

Resim 1: Köşe Geison'u.

Eser No 1

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Bir yapının geison parçasının köşe kısımdan kırılarak, yapıdan ayrılmıştır. Üzerindeki bezemeler korunmuş ve iyi durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 121, genişlik-uzunluk: 225, kalınlık: 25 cm.

Tanımı : Bir yapının geison parçasının köşe kısmıdır. En alt kısımda diş dizisi yer alır. Onun üzerinde akanthus yaprakları dizisi vardır. Hemen üstünde ion kymationu yer almaktadır ve en üst kısımda açık ve kapalı palmet çiçeği motifi dönüşümlü olarak betimlenmiştir. Kanal izleri görülmektedir ve yüksek kabartma şeklinde betimlenmiştir.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Benzerleri : Ephessos (Efes) Antik Kenti'ndeki Serapis Tapınağı'na ait geison parçası, Pergamon Traianus Tapınağı'na ait geison parçası.

Resim 2: Arşitrav ve Friz Parçası.

Eser No 2

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Bol kristalli mermer.

Korunma Durumu : Her iki taraftan kırılarak yapıdan ayrılmıştır. Bezemeler sağlam olsa da, sarmal dal dizisi üzerinde hasar bulunmaktadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 41, genişlik-uzunluk: 84, kalınlık; 33 cm.

Tanımı : Parçanın alt kısmında, tek sıra kalp yapraklı çiçek motifi dizisi bulunmaktadır. Ön yüzde alt bölüm, üç fascialıdır. Alt sırada sola doğru sarmal dizisi (ip), üst sırada boncuk dizisi yer almaktadır. Onların üzerinde ise ion kymationu yer almaktadır. İon kymationunun üzerinde, açık ve kapalı palmet bezemesi vardır. Hemen üzerinde yüksek kabartmalı sarmal dal bezemesi yer alır. En süt sırada ise lesbos kymation dizisi yer almaktadır. Kanal izleri görülmektedir. Sarmal dal bezemesi yüksek kabartma tekniği ile, geriye kalan kısımlar daha alçak kabartma şeklinde betimlenmiştir.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Benzerleri : Kibyra Antik Kenti Yukarı Agora'da 1 nolu terasta bulunan arşitrav friz bloğu.

Resim 3: Arşitrav ve Friz Parçası.

Eser No 3

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Bol kristalli mermer.

Korunma Durumu : Kenarları kırıklı olan yapının bezeme kısımları iyi korunmuştur. Alt kısımda yer alan flüt motifinin üzerinde mevcuttur.

Ölçüleri : Yükseklik: 53, genişlik-uzunluk: 162, kalınlık: 19 cm.

Tanımı : En üst kısımda, sola doğru sarmal dizi (ip) yer alır. Altında, boncuk dizisi yer almaktadır. Onun altında ise, ion kymation sırası vardır ve altında kapalı ve açık palmetler motifleri yer alır. En alt kısımda ise flüt motifleri yer almaktadır ve bir kısmı kırılmıştır.

Tarhlendirme : MS 150 - 200.

Benzerleri : Atina'da bulunan Olympieion Tapınağı'na ait friz bloğu ve flüt motifi.

Resim 4: İki Fascialı Arşitrav ve Friz Parçası.

Eser no 4

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Parça sağ ve sol kısımlardan kırılarak yapıdan ayrılmıştır. Üzerindeki bezemeler korunaklı bir şekilde günümüze kadar gelmiştir. Sadece sol üst köşede parça kırıklar mevcuttur.

Ölçüleri : Yükseklik: 80, genişlik-uzunluk: 191, kalınlık: 20 cm.

Tanımı : Parça, ion kymation dizi sırası ile iki fasciaya ayrılmıştır. Alt kısımda iki bölümden oluşmaktadır ve boştur. Üst kısımda girlandları taşıyan boğa başları (Bukhephalion) bulunmaktadır. Girlandların aşağıya doğru kıvrım yaptığı yerlerden açılan alanlarda çiçek ve kozalak bezemeleri vardır. İon kymation bezemesi üzerindeki derin kanallar görülmektedir. Parçada yüksek kabartma tekniği uygulanmıştır.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Benzerleri : Psidia Antiokheia Antik Kenti'nde bulunan Augustus Tapınağı'na ait bukephalion frizi ve Yalvaç Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bukhephalion frizleri.

Resim 5: Sofitli Arşitrav Parçası.

Eser No 5

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Üzerinde kırıklar ve hasar almış bölümler mevcuttur. Ele geçen parçada bezemeler iyi durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 42, genişlik-uzunluk: 118, kalınlık: 21 cm.

Tanımı : Üst yüzde, lesbos kymationu ve hemen altında sarmal dal dizisi yer almaktadır. Ön yüzde, alt ve üst kısımlarda yer alan lesbos kymationu arasında yer alan bölümde, yine sarmal dal motifi yer almaktadır. Yüksek kabartma tekniği uygulanmıştır. Motifler üzerindeki derin kanal izleri görülmektedir.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Benzerleri : Kibyra Antik Kenti Yukarı Agora bir nolu terasta bulunan arşitraf-friz blokları. Burdur Arkeoloji Müzesi'nde bulunan sofitli friz - arşitraf bloğu parçaları.

Resim 6: Sofitli Arşitrav Parçası.

Eser No 6

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Sağ ve sol kısımlarda kırılarak yapıdan ayrılmıştır. Ele geçen parçada bezemeler iyi durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 23, genişlik-uzunluk: 79, kalınlık: 8 cm.

Tanımı : Üst yüzde, lesbos kymationu ve hemen altında sarmal dal dizisi yer almaktadır. Ön yüzde, alt ve üst kısımlarda yer alan lesbos kymationu arasında yer alan bölümde sarmal dal dizisi yer almaktadır. Yüksek kabartma tekniği uygulanmıştır.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Benzerleri : Kibyra Antik Kenti Yukarı Agora bir nolu terasta bulunan arşitraf-friz blokları. Burdur Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bazı friz - arşitraf bloğu parçaları.

Resim 7: Sofitli Arşitrav Parçası.

Eser No 7

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Parçanın sağ üst köşesinde ve sol üst tarafında kırıklar mevcuttur. Yapıdan sağ ve sol kısımlardan kırılarak ayrılmıştır.

Ölçüleri : Yükseklik: 26, genişlik-uzunluk: 53, kalınlık. 9 cm.

Tanımı : Üst yüzde, lesbos kymationu altında sarmal dal motifi dizisi bulunmaktadır. Ön yüzde de alt sırada bulunan lesbos kymationu üzerinde sarmal dal dizisi yer almaktadır. Yüksek kabartma tekniğinin uygulandığı parçada kanal izleri de görülmektedir.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Benzerleri : Kibyra Antik Kenti Yukarı Agora bir nolu terasta bulunan arşitraf-friz blokları. Burdur Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bazı friz - arşitraf bloğu parçaları.

Resim 8: Sofitli Arşitrav Parçası.

Eser No 8

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Parçanın ön yüzünde kırıklar vardır ve motiflerde kaybolma söz konusudur.

Ölçüleri : Yükseklik: 37, genişlik-uzunluk: 117, kalınlık: 8 cm.

Tanımı : Ön yüzde, dikdörtgen şekilde olduğu anlaşılan lesbos kymationu bezeme dizisi içerisinde sarmal dal bezemesi yer almaktadır. Motiflerin kaybolmasına sebep olan kırıklar mevcuttur. Yüksek kabartma ve derin kanallar görülmektedir.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Benzerleri : Kibyra Antik Kenti Yukarı Agora bir nolu terasta bulunan arşitraf-friz blokları. Burdur Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bazı friz - arşitraf bloğu parçaları.

Resim 9: Sofitli Arşitrav Parçası.

Eser No 9

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Parça sağ ve sol kısımlardan kırılarak yapıdan ayrılmıştır. Ayrılan parçanın bezemeleri iyi durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 29, genişlik-uzunluk: 40, kalınlık: 29 cm.

Tanımı : Ön yüzde, üst ve alt kısımlarda yer alan lesbos kymationunun arasında yer alan kısımda sarmal dal dizisi betimlenmiştir. Yüksek kabartma tekniği uygulanan parçada kanal izleri görülmektedir.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Benzerleri : Kibyra Antik Kenti Yukarı Agora bir nolu terasta bulunan arşitraf-friz blokları. Burdur Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bazı friz - arşitraf bloğu parçaları.

Resim 10: Sofitli Arşitrav Parçası.

Eser No 10

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Parça sağ ve sol kısımlardan kırılarak yapıdan ayrılmıştır. Bezemeler iyi durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 35, genişlik-uzunluk: 107, kalınlık: 13 cm.

Tanımı : Parçanın üst yüzünde sarmal dal bezemesi yer almaktadır. Ön yüzde ise en alt ve en üst kısımda, lesbos kymation dizisi yer alır. Bu iki dizi sırasının ortasında yüksek kabartma ile betimlenmiş sarmal dal dizisi bulunmaktadır.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Benzerleri : Kibyra Antik Kenti Yukarı Agora bir nolu terasta bulunan arşitraf - friz blokları.

Resim 11: Sofitli Arşitrav Parçası.

Eser No 11

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Parça kırılarak yapıdan ayrılmış fakat üzerinde bulunan motifler iyi durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 26, genişlik-uzunluk: 47, kalınlık: 27 cm.

Tanımı : Parçanın üst yüzünde, lesbos kymationu dizilerinin oluşturduğu bordür arasında sarmal dal bezemesi yer almaktadır. Ön yüzde ise, en alt kısımda lesbos kymation dizisi, en üst kısımda ise yine lesbos kymation dizi sırası yer almaktadır. Bu iki dizi sırasının ortasında yüksek kabartma ile betimlenmiş sarmal dal dizisi bulunmaktadır.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Benzerleri : Kibyra Antik Kenti Yukarı Agora bir nolu terasta bulunan arşitraf - friz blokları.

2.2. BAŞLIKLAR

Resim 12: Korinth Düzeni Sütun Başlığı.

Eser No 12

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Başlık görüntü olarak yekpare olsada yer yer kırıklar ve hasar görmüş alanlar mevcuttur.

Ölçüleri : Yükseklik: 33, genişlik-uzunluk: 38, kalınlık: 38 cm.

Tanımı : Parçada kenetlenme deliği görülmektedir fakat içerisi boştur.

Alt sırada küçük olarak betimlenmiş, düşük kanallı, kalathosa yapışık yani alçak kabartma, araları boşluklu akanthus yaprakları mevcuttur. Kırıklı yapıya sahip olan bölümde, bazı yapraklar kaybolmuştur. Üst sırada ise, alt sıraya göre daha büyük yapıda yer alan akanthus yaprakları da alçak kanallı, alçak kabartma olarak betimlenmiş ve birbirine bitişik vaziyettedir. Üst sıradaki yaprakların birleşme yerlerinden abacuse doğru, daha alçak kabartma stilinde betimlenmiş yaprak motifleri olduğu görülmektedir.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Benzerleri : Parion Antik Kenti Tiyatrosu'nda bulunan korinth başlıkları.

Resim 13: Korinth Düzeni Sütun Başlığı.

Eser No 13

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Kalathos iyi korunmuş olsada, akanthus yapraklarının bir kısmı kırıklı bir yapıya sahiptir.

Ölçüleri : Yükseklik: 34, genişlik-uzunluk: 31, kalınlık: 31 cm.

Tanımı : Kenetlenme deliği görülsede birleştirme metali kaybolmuştur. Alt sıradaki akanthus yaprakaları küçük, düşük kanallı, alçak kabartmadır. Üst sırada ise, alt sıraya göre daha büyük yapıda yer alan akanthus yaprakalarıda yine alçak kanallı, alçak kabartma olarak betimlenmiş ve birbirine bitişik vaziyettedir. Üst sıradaki yaprakların birleşme yerlerinden abacuse doğru, daha alçak kabartma stilinde betimlenmiş yaprak motifleri bulunmaktadır.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Benzerleri : Parion Antik Kenti Tiyatrosu'nda bulunan korinth başlıkları.

2.3. SÜTUNLAR

Resim 14: Yivli Sütun Tamburu.

Eser No 14

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Bol kristalli mermer.

Korunma Durumu : Üsten kısımdan kırıktır

Ölçüleri : Yükseklik: 139, genişlik-uzunluk: 37, kalınlık: 37 cm.

Tanımı : Parlak bir mermerden yapılmış yivli bir sütun parçasıdır. Yivlerin bazı kısımları zarar görmüş ve kırıklı yapıdadır. Yivlerin birleşme yerleri sivri değildir ve oval şekilde ince şeritlerle birleşmektedir. Sütun, her yerinde aynı genişliğe sahiptir.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Benzerleri : Kibyra Antik Kenti Odeion / Bouleuterion yapısına ait mermer sütun parçaları.

2.4. POSTAMENTLER

Resim 15: Postament.

Eser No 15

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Köşelerindeki kırıklar dışında iyi korunmuş durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 90, genişlik-uzunluk: 60, kalınlık: 60 cm.

Tanımı : Postamentin alt kısmında kanal izleri ile çevrelenmiş keskin kenarlı şerit vardır. Yine üst kısımda da aynı şeritler mevcuttur. Postamentin üst kısmında ion tipi kaide vardır. Attika-İon tipi kaidede plinthos üzerinde bir adet torus ve bir adet de trokhilos mevcuttur. Üzerinde kenetlenme deliği görülmektedir.

Tarihlendirme : MS 2 - 3. yüzyıl.

Benzerleri : Attouda (Hisar) Antik Kenti'nde bulunan mermer postamentli ion kaide.

Resim 16: Postament.

Eser No 16

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Köşelerinde ve ion tipi kadienin üst kenarlarında kırıklar vardır onun dışında iyi korunmuş durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 90, genişlik-uzunluk: 60, kalınlık: 60 cm.

Tanımı : Postamentin alt kısmında kanal izleri ile çevrelenmiş keskin dönüşlü şerit vardır. Yine üst kısımda da aynı şeritler mevcuttur. Postamentin üst kısmında ion tipi kaide vardır. Attika-İon tipi kaidede plinthos üzerinde bir adet torus ve bir adet de trokhilos mevcuttur. Üzerinde kenetlenme deliği görülmektedir.

Tarihlendirme : MS 2 - 3. yüzyıl.

Benzerleri : Attouda (Hisar) Antik Kenti'nde bulunan mermer postamentli ion kaide.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TEMİZLİK İŞLERİ MÜDÜRLÜĞÜ BAHÇESİNDE BULUNAN
TAŞ ESERLERİN KATALOĞU

3.1. ÜST BLOKLAR (FRİZ VE ARŞİTRAV)

Resim 17: Geison Parçası.

Eser No 17

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu :Parça sağ, sol ve arka kısımdan kırılarak yapıdan ayrılmıştır. Üzerindeki bezemeler iyi durumdadır fakat sol alt kısımda kırık mevcuttur.

Ölçüleri : Yükseklik: 70, genişlik-uzunluk: 100, kalınlık: 35 cm.

Tanımı : Bir yapının geison parçasına ait olduğu düşünülen mimari parçanın üzerinde en alt kısımda, palmet yaprakları motif dizisi yer almaktadır. Onun üzerinde lesbos kymationunu andıran bir dizi ve hemen üzerinde de dış sırası mevcuttur.

Tarihlendirme : MS 3. yüzyıl sonu.

Benzerleri : Ephessos (Efes) Antik Kenti'ndeki Serapeion ya da Mouseion olarak adlandırılan Tapınağa ait geison parçası.

Resim 18: Çeşme ya da Mezar Taşı Parçası.

Eser No 18

Buluntunun Yeri : Kirmasti.

Taş Cinsi : Yerel kireç taşı.

Korunma Durumu : İyi korunmuş durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 60, genişlik-uzunluk: 75, kalınlık: 7 cm.

Tanımı : Parçanın en alt ve en üst kısımlarında, ince şeritler vardır. Alt şeridin üstünde, üst şeridin altında oval ve dikdörtgen geometrik bezemeler mevcuttur. Orta kısımda ise bir kaide üzerinde yer alan saksı içerisinde dal parçaları ve yaprakları etrafa doğru açılan bir çiçek betimlenmiştir. Alçak kabartma ile betimlenmiştir.

Tarihlendirme : 1800 - 1850.

3.2. BAŞLIKLAR

Resim 19: Korinth Düzeni Sütun Başlığı.

Eser No 19

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Prokennossos (Marmara Adası) mermeri.

Korunma Durumu : İyi korunmuş vaziyettedir. Akanthus yaprakları ve volütler iyi durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 54, genişlik-uzunluk: 69, kalınlık: 69 cm.

Tanımı : Kalathos, iki sıra akanthus yaprakları ile çevrelenmiştir. Akanthus yapraklarının başlangıç kısımları daha düşük kabartma, yaprağın dil yaptığı kısımları daha yüksek kabartma şeklinde betimlenmiştir. Üst sıradaki akanthus yapraklarının ucu volütlerle birleşmiştir. Yaprak kanalları derindir ve nokta şeklinde derin oyuklar mevcuttur. Volütlerin bulunduğu en üst kısımda, lesbos kymationuna benzeyen bir dizi sırası mevcuttur. Sütun başlığının sütun ile birleşeceği kısımdaki kenetlenme deliği ve metal parça hala görünmektedir.

Tarihlendirme : MS 350 - 400.

Benzerleri : Kibyra Antik Kenti ana cadde kazılarında ele geçen korinth başlığı. Bergama Zeus Tapınağı'na ait sütun başlıkları, Bergama Demeter Tapınağı'na ait sütun başlıkları.

Resim 20: Korinth Düzeni Sütun Başlığı.

Eser No 20

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : İki sıra akanthus yapraklarından alt sıradakiler daha iyi korunmuştur. Üst sıradakiler kırıklı bir yapıya sahiptir.

Ölçüleri : Yükseklik: 50, genişlik-uzunluk: 66, kalınlık: 66 cm.

Tanımı : Kalathos iki sıra akanthus yaprakları ile sarılmıştır. Alt sıradaki akanthus yaprakları dış bükey vaziyettedir ve yaprak damarları derin kanallar ile betimlenmiştir. Yüksek kabartma stilinde yapılmışlardır. Üst sıradaki akanthus yapraklarının sadece başlangıç kısımları korunabilmiştir. Stil olarak alt sıra ile benzerlik göstermektedir. Üst sıradaki akanthus yapraklarının farkı, aralarının daha açık olması ve bu boşluklardan abacus kısmına doğru alçak kabartma ile çiçek motifi bulunmasıdır

Tarihlendirme : MS 100 - 150.

Benzerleri : Kibyra Antik Kenti'nde ana yol ve agora civarında bulunan korinth başlıkları. Rhodiopolis Antik Kenti'nde bulunan Asklepieion - Hadrianeum önü stoasında bulunan korinth başlıkları.

Resim 21: Korinth Düzeni Sütun Başlığı.

Eser No 21

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Alt sıradaki sık akanthus yaprakları daha iyi korunmuş olsada, üst sıradaki daha seyrek olan akanthus yaprakalarının sadece çıkış kısımları korunabilmiştir.

Ölçüleri : Yükseklik: 36, genişlik-uzunluk: 50, kalınlık: 34 cm.

Tanımı : Söz konusu yapının ikinci fazına ait olabileceği düşünülen parçanın kalathosu iki sıra akathus yaprakaları ile sarmalanmıştır. Alt sıradaki yapraklar sık betimlenmiştir ayrıca derin kanallı ve oyuklu bir yapıya sahiptir. Yaprakların dil kısımları kırılmıştır. Üst sıradaki akanthus yaprakları ise daha seyrek betimlenmiştir. Stil olarak alt sıra ile aynı yapıdadırlar. Fakat yaprakların sadece başlangıç kısımları korunarak günümüze gelebilmiştir. Kenetlenme deliği boştur ve metal kısım görünmemektedir.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Benzerleri : Kibyra Antik Kenti'nde ana yol ve agora civarında bulunan korinth başlıkları. Rhodiopolis Antik Kenti'nde bulunan Asklepieion - Hadrianeum önu stoasında bulunan korinth başlıkları.

Resim 22: Korinth Düzeni Sütun Başlığı.

Eser No 22

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Başlık iyi korunmuştur. Yapraklar ve bolütler sağlam yapıdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 58, genişlik-uzunluk: 74, kalınlık: 74 cm.

Tanımı : Kalathos üzerinde iki sıra akanthus yaprakaları vardır. Alt sıradakiler derin kanallı, yüksek kabartma, dudak kısımaları dış bükey ve sık betimlenmişlerdir. Üst sıradakiler aynı şekilde derin kanallı, yüksek kabartma fakat daha seyreklerdir. Üst sırada yer alan yaprakların volütlerden gelen kolları, kalathos üzerinde alçak kabartmalı volütler çizmiştir. Köşe volütlerin sarmalları aralıklı yapıdadır. Kenetlenme deliği mevcuttur fakat boştur.

Tarihlendirme : MS 100 - 150.

Benzerleri : Kibyra Antik Kenti'nde ana yol ve agora civarında bulunan korinth başlıkları. Rhodiopolis Antik Kenti'nde bulunan Asklepieion - Hadrianeum önu stoasında bulunan korinth başlıkları.

Resim 23: Korinth Düzeni Sütun Başlığı.

Eser No 23

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Aynı yapıdan olduğu düşünülen korinth düzeni sütun başlığı, iyi korunmuş olsada yer yer akantus yapraklarında kırıklar mevcuttur.

Ölçüleri : Yükseklik: 53, genişlik-uzunluk: 65, kalınlık: 65 cm.

Tanımı : Kalathos üzerinde iki sıra akantus yaprakları mevcuttur. Bu yapraklar derin kanallı, hafif dış bükey ve sık betimlenmişlerdir. Üst sırada bulunan akantus yapraklarının dil kısımları mevcut değildir. Fakar derin kanallı ve seyrek oldukları görülmektedir. Abacus kısmına doğru alçak kabartmalı çiçek motiflerinin çıkmaktadır. Kenetlenme değişikliği olmayışı sütununun ahşap olabileceğini düşündürmektedir.

Tarihlendirme : MS 100 - 150.

Benzerleri : Kibyra Antik Kenti'nde ana yol ve agora civarında bulunan korinth başlıkları. Rhodiopolis Antik Kenti'nde bulunan Asklepieion - Hadrianeum önü stoasında bulunan korinth başlıkları.

3.3. SÜTUNLAR

Resim 24: Sütun Parçası.

Eser No 24

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Prokennossos (Marmara Adası) mermeri.

Korunma Durumu : Pürüzsüz bir yüzeye sahiptir ve yüzeysel bir kırılma mevcuttur.

Ölçüleri : Yükseklik: 235, genişlik-uzunluk: 57, kalınlık: 57 cm.

Tanımı : Üzerinde birbine paralel alt ve üst kısımda iki çizik mevcuttur. Üst kısmında keski ile yapılmış bilezik formu vardır. Pürüzsüz bir yapıdadır.

Tarihlendirme : MS 3 - 4. yüzyıl.

Benzerleri : Bergama Zeus Tapınağı'na ait sütunlar, Bergama Demeter Tapınağı'na ait sütunlar.

3.4. POSTAMENTLER

Resim 25: Postament.

Eser No 25

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Küçük kırıklar dışında iyi korunmuştur.

Ölçüleri : Yükseklik: 48, genişlik-uzunluk: 32, kalınlık: 32 cm.

Tanımı : Küçük postament tipidir. Yapının böyle oluşu üstünde ahşap bir sütun olduğunu düşündürmektedir. Postamentin alt kısmında kanal izleri ile çevrelenmiş şerit vardır. Yine üst kısımda da aynı şeritler mevcuttur. Parça üzerinde bezeme ya da motif yoktur.

Tarihlendirme : MS 2 - 3. yüzyıl.

3.5. MEZAR STELLERİ

Resim 26: Mezar Steli.

Eser No 26

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : En üst sahne yukarı kısmından kırılmıştır. Alt sahne iyi korunmuş ve yüksek kabartma mevcuttur.

Ölçüleri : Yükseklik: 120, genişlik: 71, kalınlık: 16 cm.

Tanımı : En üstte yukarısı kırık olan sahnede bir ölü yemeği sahnesi betimlenmiştir. Yanlarında bulunan iki kişi çocukları yada hizmetçiler olabilir. Alt ana sahnede ise bir çocuk yada hizmetçinin yularlarından tuttuğu iki tane at vardır. Atların üzerinde yukarda oturan kişilerin oturduğu düşünülmektedir. Hemen alt kısımda harfleri hasar görmemiş bir yazıt bulunmaktadır. Sahneler yüksek kabartma, yazıt ise alçak kabartma ile yapılmıştır.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Daha Önceki Yayını : Şahin, Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları, 2000, s. 231.

Resim 27: Mezar Steli.

Eser No 27

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Genel olarak iyi durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 175, genişlik: 90, kalınlık: 20 cm.

Tanımı : En üstte yer alan sahnenin etrafı çiçek motifleri ile çevrelenmiştir. Bir ölü yemeği sahnesi betimlenmiştir. Alt sahnede ise bir çocuk ve hayvan tasviri bulunmaktadır. İki sahne arasında yer alan kısımda bir yazıt mevcuttur. Sahneler yüksek kabartma, yazıt ise alçak kabartma ile yapılmıştır.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Daha Önceki Yayını : Şahin, Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları, 2000, s. 210.

Resim 28: Mezar Steli.

Eser No 28

Buluntunun Yeri : Miletapolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Genel olarak iyi durumdadır fakat yazıtta yer alan bazı harfler silinmiş durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 88, genişlik-uzunluk: 50, kalınlık: 3 cm.

Tanımı : Puccidia tarzında ev hanımı ile karşısında eşi 1/3 profilden yansıtılmıştır. Yanlarda ise iki adet daha küçük insan figürü bulunmaktadır. Bu figürler hizmetçi yada çocuklarıdır. Sahnenin hemen altında bir yazıt bulunmaktadır ve bazı harfler silinmiş durumdadır. Sahne yüksek kabartma, yazıt ise alçak kabartma ile yapılmıştır.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Resim 29: Mezar Steli.

Eser No 29

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Sahnenin üst kısmı kırılmıştır. Yazıt iyi durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 73, genişlik-uzunluk: 47, kalınlık: 3 cm.

Tanımı : Mezar steli üzerinde yer alan sahnede ölü yemeği tasvir edilmiştir. Yemek masası kenarında oturan bir insan figürü vardır. Sahnenin altında bulunan yazıtta harfler iyi korunmuştur. Sahne yüksek kabartma tekniği ile yazıt ise, alçak kabartma ile yapılmıştır.

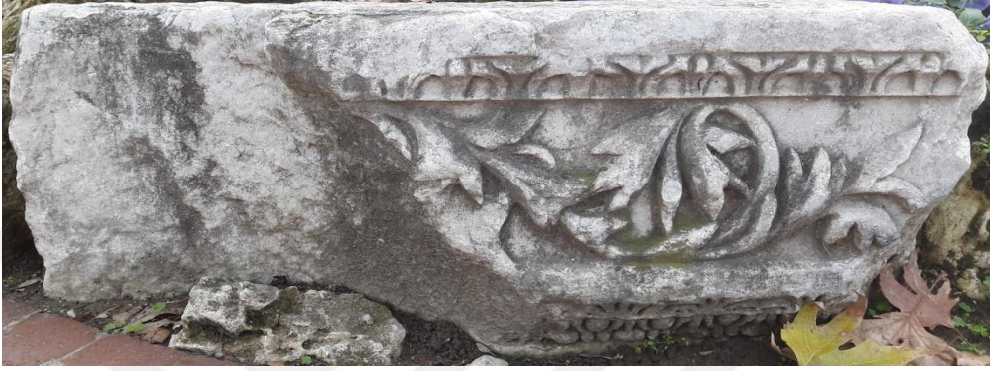
Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Daha Önceki Yayını : Şahin, Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları, 2000, s. 181.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ETİBANK ÇAY BAHÇESİNDE BULUNAN TAŞ ESERLERİN
KATALOĞU

4.1. ÜST BLOKLAR (FRİZ VE ARŞİTRAV)

Resim 30: Arşitrav ve Friz Parçası.

Eser No 30

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Parçanın sol kısımdan başlayarak aşağıya doğru uzanan kısmında tahribatlar mevcuttur.

Ölçüleri : Yükseklik: 41, genişlik-uzunluk: 102, kalınlık: 31 cm.

Tanımı : Alt ve üst kısımlarda bulunan lesbos kymationu arasında sarmal dal dizisi yer almaktadır. Yüksek kabartma ile betimlenen parçada kanal izleri belli olmaktadır.

Tarihlendirme : MS 200 - 250.

Benzerleri : Kibyra Anti Kenti'nde bulunan Yukarı Agora bir nolu terasta bulunan arşitraf - friz blokları.

4.2. SÜTUNLAR

Resim 31: Yivli Sütun Parçası.

Eser No 31

Buluntunun Yeri : Mietopolis .

Taş Cinsi : Bol kristalli mermer.

Korunma Durumu :Üst kısımdan kırılmalar vardır. Sütunun yivlerinin birleştiği yerlerde de azda olsa kırıklar mevcuttur.

Ölçüleri : Yükseklik: 111, genişlik-uzunluk: 44, kalınlık: 44 cm.

Tanımı : Parlak bir mermerden yapılmış, yivli bir sütun parçasıdır. Yivlerin bazı kısımları zarar görmüş ve kırıklı yapıdadır. Yivlerin birleşme yerleri sivri değildir ve oval şekilde ince şeritlerle birleşmektedir. Sütun, her yerinde aynı genişliğe sahiptir. Yivlerin çukur kısımları derindir.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Benzerleri : Kibyra Anti Kenti'nde bulunan Odeion / Bouleuterion yapısına ait mermer sütun parçaları.

Resim 32: Yivli Sütun Parçası.

Eser No 32

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Bol kristalli mermer.

Korunma Durumu : Sütunun yivlerinin birleştiği yerlerde de azda olsa kırıklar vardır.

Ölçüleri : Yükseklik: 109, genişlik-uzunluk: 46, kalınlık: 46 cm.

Tanımı : Parlak bir mermerden yapılmış, yivli bir sütun parçasıdır. Yivlerin bazı kısımları zarar görmüş ve kırıklı yapıdadır. Yivlerin birleşme yerleri sivri değildir ve oval şekilde kalın şeritlerle birleşmektedir. Sütun, her yerinde aynı genişliğe sahiptir. Üst kısımda bir bilezik mevcuttur.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Benzerleri : Kibyra Anti Kenti'nde bulunan Odeion / Bouleuterion yapısına ait mermer sütun parçaları.

Resim 33: Sütun Parçası.

Eser No 33

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Kum taşı mermeri.

Korunma Durumu : Sütun iyi korunmuştur fakat en üst kısımda oluşan bileziğin sol tarafında kırık mevcuttur.

Ölçüleri : Yükseklik: 121, genişlik-uzunluk: 30, kalınlık: 30 cm.

Tanımı : Sütun yivlidir. Yapılan taşın kimyası gereği pürüzlü bir yapıya sahiptir. Alt kısımda kenetlenme deliği görülmektedir. Üst kısmında ise, halka şeklinde bilezik bulunmaktadır. Bilezik kısmına doğru sütun genişlemektedir. Bileziğin sol tarafında kırıklar mevcuttur.

Tarihlendirme : MS 2 - 3. yüzyıl.

Benzerleri : Ephessos (Efes), Alahan, Myra ve Iasos Antik Kentleri'nde benzerleri mevcuttur.

Resim 34: Sütun Parçası.

Eser No 34

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Parça yekpare olarak korunmuş olsada üzerinde yer yer kırıklar ve çizikler mevcuttur.

Ölçüleri : Yükseklik: 107, genişlik-uzunluk: 38, kalınlık: 38 cm.

Tanımı : Sütun, her bölgesinde aynı genişliğe sahiptir. Pürüzsüz bir yapıya sahip olan sütun, zaman içerisinde almış olduğu hasarlardan dolayı yüzeyinde kırıklar ve çizikler oluşmuştur. Sütunun üst yüzünde, kenetlenme deliği görülmektedir.

Tarihlendirme : MS 3 - 4. yüzyıl.

Benzerleri : Ephessos (Efes), Alahan, Myra ve Iasos Antik Kentleri'nde benzerleri mevcuttur.

Resim 35: Sütun Parçası.

Eser No 35

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Prokennossos (Maramara Adası) mermeri.

Korunma Durumu : İyi korunmuştur.

Ölçüleri : Yükseklik: 88, genişlik-uzunluk: 24, kalınlık: 24 cm.

Tanımı : Sütun iyi korunmuş durumdadır ve pürüzsüz bir yapıya sahiptir. Sütunun üst kısmında, bilezik şeklinde yuvarlak bir halka mevcuttur.

Tarihlendirme : MS 5 - 6. yüzyıl.

Benzerleri : Bergama Zeus Tapınağı, Bergama Demeter Tapınağı, İstanbul Ayasofya Camii, İstanbul Süleymaniye Camii, İstanbul Topkapı Sarayı.

Resim 36: Sütun Parçası.

Eser No 36

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Prokennossos (Maramara Adası) mermeri.

Korunma Durumu : Parça üzerindeki çizikler ve ufak kırılmalar dışında iyi korunmuştur.

Ölçüleri : Yükseklik: 35, genişlik-uzunluk: 27, kalınlık: 27 cm.

Tanımı : Sütun iyi korunmuş durumdadır ve pürüzsüz bir yapıya sahiptir. Sütunun üst kısmında, bilezik şeklinde yuvarlak bir halka mevcuttur. Halkanın bazı kısımlarında kırıklar bulunmaktadır.

Tarihlendirme : M. 5 - 6. yüzyıl.

Benzerleri : Bergama Zeus Tapınağı, Bergama Demeter Tapınağı, İstanbul Ayasofya Camii, İstanbul Süleymaniye Camii, İstanbul Topkapı Sarayı.

Resim 37: Sütun Parçası.

Eser No 37

Buluntunun Yeri : Mietopolis.

Taş Cinsi : Kırmızı renkli yerel kalker.

Korunma Durumu : Sütun genel olarak iyi korunmuştur. Taşın yapısından dolayı yer yer dökülmeler olmuştur.

Ölçüleri : Yükseklik: 75, genişlik-uzunluk: 41, kalınlık: 41 cm.

Tanımı : Taşın yapısından dolayı pürüzlü bir yapıya sahiptir. Yer yer kırılmalar olduğu görülmektedir. Üst yüzde, kenetlenme deliği vardır fakat içerisi boş durumdadır.

Tarihlendirme : MS 4 - 5. yüzyıl.

Benzerleri : Ephessos (Efes), Alahan, Myra ve Iasos Antik Kentleri'nde benzerleri mevcuttur.

4.3. POSTAMENTLER

Resim 38: Postament.

Eser No 38

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Parça köşelerdeki kırıklar dışında sağlam durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 100, genişlik-uzunluk: 75, kalınlık: 75 cm.

Tanımı : Postamentin alt kısmında kanal izleri ile çevrelenmiş şerit vardır. Yine üst kısımda da aynı şeritler mevcuttur. Postamentin üst kısmında, ion tipi kaide vardır. İon tipi kaidede plinthos üzerinde iki adet torus ve bir adet de trokhilos mevcuttur. Üzerinde, kenetlenme deliği görülmektedir. Attika-İon tipi kaidede yüzeysel kırıklar şeritlerin görülmesini engelleyecek şekilde hasar görmüştür.

Tarihlendirme : MS 2. yüzyıl.

Benzerleri : Bithynia Bölgesi'nde çok sık rastlanır. Örneğin Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde benzer örnekler vardır.

4.4. KAİDELER

Resim 39: Postament Kaidesi.

Eser No 39

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Yapı iyi korunmuş durumdadır fakat üzerinde çizikler olduğu görülmektedir.

Ölçüleri : Yükseklik: 32, genişlik-uzunluk: 75, kalınlık: 32 cm.

Tanımı : Plinthus üzerine oturtulmuş olan kaidenin üzerindeki kenetlenme deliği görülmektedir fakat yivi yoktur. Yivin olmayışı sütunun ahşap olma ihtimalini düşündürmektedir. Kaidenin alt kısmı bir kanal çizgisimile ikiye ayrılmış durumdadır ve üzerinde herhangi bezeme yoktur.

Tarihlendirme : MS 3. yüzyıl.

Benzerleri : Bithynia Bölgesi'nde çok sık rastlanır. Örneğin Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde benzer örnekler vardır.

4.5. GEÇ OSMANLI DÖNEMİ BULUNTULARI

Resim 40: Mezar Taşı.

Eser No 40

Buluntunun Yeri : Kirmasti.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Parçanın alt ve üst kısımlarında kırıklar mevcuttur. Onun dışında bezemeleri iyi korunmuştur.

Ölçüleri : Yükseklik: 124, genişlik-uzunluk: 18, kalınlık: 7 cm.

Tanımı : Bir kadına ait olabileceği düşünülen bir mezar taşıdır. İnce bir kabartma üzerine betimlenmiş olan kase içerisinde üç katlı çiçek motifi vardır. Alçak kabartma tekniği kullanılarak yapılmıştır.

Tarihlendirme : 1800 - 1850.

BEŞİNCİ BÖLÜM
LALA ŞAHİN TÜRRESİNDE BULUNAN DEVŞİRME TAŞ
ESERLERİN KATALOĞU

5.1. ÜST BLOKLAR (FRİZ VE ARŞİTRAV)

Resim 41A: Arşitrav Parçası.

Eser No 41A

Resim 41B: Arşitrav Parçası.

Eser No 41B

Buluntunun Yeri : Kirmasti.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : İyi korunmuştur.

Ölçüleri : Yükseklik: 19, genişlik-uzunluk: 70, kalınlık: 8 cm.

Tanımı : Bir arşitrav parçası olduğu düşünölen yapı parçası devşirme olarak günümüz mimarisinde kullanılmıştır. Üzerinde iki ince çizgi şeklinde alçak kabartma ile betimlenmiş dizi vardır.

Tarihlendirme : Bizans Dönemi.

Benzerleri : Fenari İsa Camii yapısında kullanılan devşirme arşitrav parçaları (İstanbul).

Resim 42A: Friz Parçası.

Eser No 42A

Resim 42B: Friz Parçası.

Eser No 42B

Resim 42C: Friz Parçası.

Eser No 42C

Resim 42D: Friz Parçası.

Eser No 42D

Buluntunun Yeri : Kirmasti.

Taş Cinsi : Yerel mermer.

Korunma Durumu : İyi korunmuş durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 10, genişlik-uzunluk: 67 - 96 - 120 - 116, kalınlık: 7 cm.

Tanımı : Friz parçası olduğu düşünülen parçalar, devşirme olarak başka bir yapıda kullanılmıştır. İç bükey kesimlerinde bezemeler vardır. Büyük lale yapraklarının arasına küçük lale ve dallar konularak, alçak kabartma ile yapılmıştır.

Tarihlendirme : Orta Bizans.

Benzerleri : Fenari İsa Camii yapısında kullanılan devşirme arşitrav parçaları (İstanbul).

Resim 43: Templon Parçası.

Eser No 43

Buluntunun Yeri : Kirmasti.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : İyi korunmuş durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 10, genişlik-uzunluk: 96 cm.

Tanımı : Bizans kiliselerinde bulunan kutsal alanı naostan ayıran bir mimari element olan templon parçası olduğu düşünülmektedir. Yukarıya doğru açılan ve dört bölümden oluşan bir çiçek tasvir edilmiştir. Yine aynı şekilde başka bir yapıda devşirme parça olarak kullanılmıştır. Parçada alçak kabartma tekniği kullanılmıştır.

Tarihlendirme : MS 9 - 10. yüzyıl.

Benzerleri : Fenari İsa Camii yapısında kullanılan devşirme arşitrav parçaları (İstanbul).

Resim 44A: Templon Parçası.

Eser No 44A

Resim 44B: Templon Parçası.

Eser No 44B

Buluntunun Yeri : Kirmasti.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : İyi korunmuş durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 90, genişlik-uzunluk: 160, kalınlık: 8 cm.

Tanımı : Bizans kiliselerinde bulunan kutsal alanı naostan ayıran bir mimari element olan templon parçası olduğu düşünülmektedir. Üç parçadan oluşan templon parçasının alt parçasında, ortadan başlayarak sağa ve sola doğru s çizerek betimlenmiş çiçek motifi ve dalları bulunmaktadır. S çizirken oluşturduğu boşluklar doldurulmadan bırakılmıştır. Sol parçada alt sırada, büyük ve küçük lale yaprakları sıra ile hilal şeklinde yan yana gelerek dizini oluşturmuşlardır. Hemen üstünde ise lale yaprakları dalları ile daha büyük tasvir edilmiştir. Sağ parçada soldaki ile aynı özellikleri taşımaktadır. Eserin tümünde alçak kabartma kullanılmıştır.

Tarihlendirme : Orta Bizans.

Benzerleri : Fenari İsa Camii yapısında kullanılan devşirme arşitrav parçaları (İstanbul).

5.2. BAŞLIKLAR

Resim 45: Sütun Başlığı.

Eser No 45

Buluntunun Yeri : Kirmasti.

Taş Cinsi : Yerel kireç taşı.

Korunma Durumu : İyi korunmuştur.

Ölçüleri : Yükseklik: 38, genişlik-uzunluk: 46, kalınlık: 32 cm.

Tanımı : Kenetlenme deliği görünmektedir fakat içerisi boştur. Buda bize sütununun ahşap olabileceğini düşündürmektedir. Kenetlenme deliği üzerinde kalathos bileziği yer almaktadır. Orta kısımda betimlenen lale çiçeğinin dalları aşağı doğru kıvrılmıştır. Kanalları ve kabartması alçaktır. Lala çiçeğinin her iki yanında yer alan dönüş kısımlarında çiçek yaprakları vardır. Abacus kısmı köşeli bir yapıya sahiptir.

Tarihlendirme : MS 11 - 12. yüzyıl.

Benzerleri : İstanbul Kasımpaşa'da Piyale Camii avlusunda bulunan Bizans Dönemi sütun başlığı.

Resim 46: Sütun Başlığı.

Eser No 46

Buluntunun Yeri : Kirmasti.

Taş Cinsi : Yerel kireç taşı.

Korunma Durumu : İyi korunmuştur fakat üst kısımda kırıklar mevcuttur.

Ölçüleri : Yükseklik: 38, genişlik-uzunluk: 46, kalınlık: 30 cm.

Tanımı : Başlığın en alt kısmında kalathos bileziği yer almaktadır.

Orta kısımda betimlenen lale çiçeğinin dalları, yukarı ve aşağıya doğru olmak üzere iki tarafa ayrılmaktadır. Kanalları ve kabartması alçaktır. Lale çiçeğinin her iki yanında yer alan dönüş kısımlarında çiçek yaprakları vardır. Üst kısım kırıklı bir yapıya sahip olsada bir çiçek bezeme motifi olduğu görülmektedir. Abacus köşeli bir yapıya sahiptir.

Tarihlendirme : MS 11 - 12. yüzyıl.

Benzerleri : İstanbul kasımpaşa'da Piyale Camii avlusunda bulunan bizans dönemi sütun başlığı.

ALTINCI BÖLÜM DİĞER TAŞ ESERLERİN KATALOĞU

6.1. ÜST BLOKLAR (FRİZ VE ARŞİTRAV)

Resim 47: Arşitrav ve Friz Parçası.

Eser No 47

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Bol kristalli mermer.

Korunma Durumu : Parça sol ve sağ kısımlardan kırılarak yapıdan ayrılmıştır. Bezemeler sağlam durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 44, genişlik-uzunluk: 139, kalınlık: 16 cm.

Tanımı : Karacabey öğretmen evi bahçesinde bulunan parçanın üst ve alt kısımlarında kalın bezemesiz bordürler bulunmaktadır. Bordürün iç kısmında ise sarmal dal dizisi yer almaktadır. Yüksek kabarma tekniği uygulanan parçada kanal izleri görülmektedir.

Tarihlendirme : MS 150 - 200.

Benzerleri : Kibyra Anti Kenti Yukarı Agora bir nolu terasta bulunan arşitraf - friz blokları. Burdur Arkeoloji Müzesi'nde bulunan sofitli friz - arşitraf bloğu parçaları.

Resim 48A: Arşitrav Parçası.

Eser No 48

Resim 48B: Sofikli Arşitrav Parçası.

Eser No 48

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Bol kristalli mermer.

Korunma Durumu : Parça sol taraftan kırılarak yapıdan ayrılmıştır. Bezemeler iyi durumdadır ve yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır.

Ölçüleri : Yükseklik: 34, genişlik-uzunluk: 109, kalınlık: 23 cm.

Tanımı : Mustafakemalpaşa Hamzabey Bilim ve Sanat Merkezi arkasında eski bir yapının kapı eşiğinde duran 48A numaralı arşitrav parçası üzerinde üst kısımda, lesbos kymation dizisi yer almaktadır. 48B numaralı sofikli arşitrav parçasında ise, lesbos kymationu ile dikdörtgen şekilde bordür içerisinde alınmış alan içerisinde sarmal dal dizisi yer almaktadır. Her iki parçada da yüksek kabartma tekniği uygulanmıştır. Derin kanallar görülmektedir.

Tarihlendirme : MS 100 - 150.

Benzerleri : Kibyra Anti Kenti Yukarı Agora bir nolu terasta bulunan arşitrav - friz blokları. Burdur Arkeoloji Müzesi'nde bulunan sofitli friz - arşitrav bloğu parçaları.

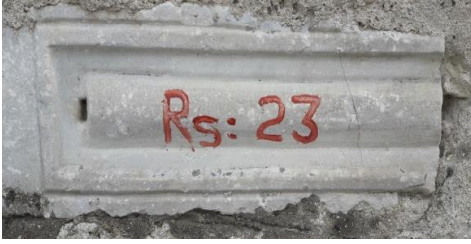

Resim 49A: Friz Parçası.

Eser No 49

Resim 49B: Friz Parçası.

Eser No 49

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Prokonnesos (Marmara adası) Mermeri.

Korunma Durumu : Parça sağ taraftan kırılmış fakat ve iyi korunmuştur.

Ölçüleri : Yükseklik: 8, genişlik-uzunluk: 18 cm.

Tanımı : Mustafakemalpaşa'ya bağlı Tatkavaklı köyünün camisinde devşirme parça olarak kullanılan mimari öge dikdörtgen bordür oluşturacak şekilde kenarlardan oyularak orta alanı ortaya çıkarmıştır. Orta alan üzerinde herhangi bezeme bulunmamaktadır. Düşük kabartma tekniği kullanılmıştır.

Tarihlendirme : Erken Bizans.

Benzerleri : Bergama Zeus Tapınağı, Bergama Demeter Tapınağı, İstanbul Ayasofya Camii, İstanbul Süleymaniye Camii, İstanbul Topkapı Sarayı.

Resim 50: Arşitrav Parçası.

Eser No 50

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Parça sol kısımdan kırılmıştır. Üzerinde çizikler ve küçük kırıklar mevcuttur.

Ölçüleri : Yükseklik: 29, genişlik-uzunluk: 100, kalınlık: 26 cm.

Tanımı : Melde Bayırı/Üç Kurnalar mevkiinde bulunan, arşitrav parçası olarak değerlendirilen yapı parçasının üst yüzünde alt ve üst kısımlarında bulunmak üzere keski izi dizi şeklinde bulunmaktadır. Parçanın sağ ve ön yüzünde kenetlenme delikleri bulunmaktadır. Herhangi bir yerinde bezeme bulunmamaktadır. Kenetlenme deliği görülmektedir.

Tarihlendirme : MS 3 - 4. yüzyıl.

6.2. BAŞLIKLAR

Resim 51A: Yuvarlak Altar.

Eser No 51A

Resim 51B: Yuvarlak Altar.

Eser No 51B

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Yekpare olan altar üzerinde kırıklar mevcuttur.

Ölçüleri : Yükseklik: 45, genişlik-uzunluk: 51, kalınlık: 51 cm.

Tanımı : Hamidiye Mahallesinde bulunan parçada, altar üzerinde gırlandları taşır vaziyette boğa başı (bukephalion) figürleri yer almaktadır. Gırlandların aşağıya doğru kavis alarak boşalttıkları anda her tarafı açılmış çiçek motifleri yer almaktadır. Kanalları derin olmayan betimlemelemede, boğa başları ve gırlandlar, çiçeklere göre daha yüksek kabartmaya sahiptir. Üst kısımda, bilezik yer almaktadır ve tahribattan dolayı bu kısımda bezeme olup olmadığı seçilememektedir.

Tarihlendirme : MS 1. yüzyıl.

Resim 52: Korinth Düzeni Başlığı.

Eser No 52

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Başlık korunmuş vaziyette olsada abacus kısmında ve akanthus yapraklarının dil sıkımlarında kırıklar mevcuttur.

Ölçüleri : Yükseklik: 37, genişlik-uzunluk: 29, kalınlık: 29 cm.

Tanımı : Hamzabey Camii bahçesinde bulunan parçada, kalathos üzerinde iki sıra akanthus yaprakları betimi yer alır. Alt sıradaki akanthus yaprakları derin kanallı ve yüksek kabartmalıdır. Üst kısımda yer alan akanthus yapraklarında aynı formdadır. Abacus ile üst sıra akanthus yaprakları arasında kalan kısımda alçak kabartma ile betimlenmiş volütlü çiçek yaptığı motifleri yer alır. Abacus kısmında ise abacus çiçekleri olduğu düşünülen yerler kırıklar mevcuttur.

Tarihlendirme : MS 200 - 250.

Benzerleri : Karadeniz Ereğli Arkeoloji Müzesi'nde yer alan korinth sütun başlıkları.

Resim 53A :Korinth Düzeni Başlığı.

Resim 53B: Korinth Düzeni Başlığı.

Eser No 53

Eser No 53

Buluntunun Yeri : Mİletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Dış bükey köşelerden birisi kırılmıştır onun dışında bezemeler iyi durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 60, genişlik-uzunluk: 74, kalınlık: 74 cm.

Tanımı : Kalathos üzerinde alt kısımda akanthus yaprakları sırası mevcuttur. Bu sıra derin kanallı, yüksek kabartma ve dış bükeydir. Üst kısımdaki akanthus yaprakları da aynı şekilde derin kanallı, yüksek kabartma ve dış bükeydir. Fakat alt sıradakilere göre boyut olarak daha büyük ve dizi sırasında daha azdırlar. Yapraklardan yukarıya doğru çıkıp aşağıya doğru kıvrılan dalların altında tomurcuk şeklinde noktalar mevcuttur. Abacus kenarları iç bükey şeklinde olup köşeleri yıldız formunda sivridir. Ayrıca her tarafta iç bükey kısımların ortasında abacus çiçekleri yer almaktadır. Kalathosun içi oyulmuş formdadır ve boş vaziyettedir.

Tarihlendirme : MS 100 - 150.

6.3. SÜTUNLAR

Resim 54: Sütun Parçası.

Eser No 54

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : Parça alt ve üst kısımlardan, köşelerden kırıklı bir yapıya sahiptir.

Ölçüleri : Yükseklik: 25, genişlik-uzunluk: 61, kalınlık: 25 cm.

Tanımı : Melde Bayırı/Üç Kurnalar mevkiinde bulunan yivsiz bir sütun parçasıdır. Üzerinde yer yer pürürzsüz alanlar yer yer de tahribata bağlı olarak pürüzlü alanlar mevcuttur. Kenetlenme deliği veya herhangi bir bezeme görülememektedir.

Tarihlendirme : MS 3 - 4. yüzyıl.

Benzerleri : Ephessos (Efes), Alahan, Myra ve Iasos Antik Kentleri'nde benzerleri mevcuttur.

Resim 55: Templon Sütunu.

Eser No 55

Buluntunun Yeri : Miletopolis

Taş Cinsi : Prokonnesos (Marmara adası) Mermeri.

Korunma Durumu : Parçanın alt kısmında bulunan bilezik kısmında kırık mevcuttur. Onun dışında üzerinde çizikler olduğu görülmektedir.

Ölçüleri : Yükseklik: 11, genişlik-uzunluk: 113, kalınlık: 13 cm.

Tanımı : Hamidiye mahallesinde bulunan templon parçası olduğu düşünülen parçanın alt kısmında, bilezik üzerinde keski ile yapıma izi belli olan, ince tek çizgi halinde üç adet halka bulunmaktadır. Yine parçanın üst kısmında da ince çizgi halinde bir halka bulunmaktadır. Üstteki halkanın hemen altında ise içi boş olan boş bir daire bulunmaktadır. Keski izi şeklindeki çizgiler alçak kabartma tekniği ile yapılmıştır.

Tarihlendirme : MS 6. yüzyıl.

Resim 56: Sütun Parçası.

Eser No 56

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Prokonnesos (Marmara adası) Mermeri.

Korunma Durumu : Sütun iyi korunmuştur.

Ölçüleri : Yükseklik: 190, genişlik-uzunluk: 340 kalınlık: 34 cm.

Tanımı : Yalıntaş Yukarı Camii bahçesinde bulunan sütun üzerinde, tam orta kısımda üç adet kenetlenme deliği görülmektedir. Pürüzsüz bir yapıya sahip olan sütunun en üst kısmında bir bilezik yer almaktadır fakat üzerinde ne tür bir başlık olabileceği bilinmemektedir.

Tarihlendirme : MS 5 - 6. yüzyıl.

Benzerleri : Ephessos (Efes), Alahan, Myra ve Iasos Antik Kentleri'nde benzerleri mevcuttur.

Resim 57: Sütun Parçası.

Eser No 57

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Prokonnesos (Marmara adası) Mermeri.

Korunma Durumu : Sütun orta kısımdan yatay olarak ikiye ayrılmak sureti ile kırıklı bir yapıya sahiptir. Üzerinde çizikler olduğu görülmektedir.

Ölçüleri : Yükseklik: 29, genişlik-uzunluk: 203, kalınlık: 29 cm.

Tanımı : Tatkavaklı mahallesinde bulunan sütun, almış olduğu tahribatlar dışında pürüzsüz bir yapıya sahiptir. Sütunun üst kısmında bir bilezik yer almaktadır. Ortadan ikiye ayrılmak sureti ile parçalanmış bir vaziyettedir.

Tarihlendirme : MS 5 - 6. yüzyıl.

Benzerleri : Ephessos (Efes), Alahan, Myra ve Iasos Antik Kentleri'nde benzerleri mevcuttur.

6.4. POSTAMENTLER

Resim 58A: Postament Formunda Adak Taşı.

Eser No 58A

Resim 58B: Postament Formunda Adak Taşı.

Eser No 58B

Resim 58C: Postament Formunda Adak Taşı.

Eser No 58C

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer taşı.

Korunma Durumu : İyi korunmuştur.

Ölçüleri : Yükseklik: 80, genişlik-uzunluk: 45, kalınlık: 45 cm.

Tanımı : Mustafakemalpaşa'ya bağlı Yumurcaklı Köyünde bulunan postament formundaki adak taşı üzerinde keski ile yapılmış herhangi çizgi, bezeme yada motif bulunmamaktadır. Parçanın ön yüzünde bulunan yazıttan bir adak steli olduğu anlaşılmaktadır.

Tarihlendirme : MS 200 - 250.

6.5. KAİDELER

Resim 59: Attika İon Kaide.

Eser No 59

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Yerel mermer.

Korunma Durumu : alt parçadaki kırık dışında sağlam durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 31, genişlik-uzunluk: 77, kalınlık: 77 cm.

Tanımı : Yalıntaş mezarlığı girişinde bulunan attika-ion tipi kaidede, plinthos üzerinde iki adet torus ve bir adet de trokhilos mevcuttur. İyi korunmuş olan kaidenin yüzeyi pürüzsüzdür.

Tarihlendirme : MS 100 - 150.

Benzerleri : Myra, Apollonia, Aizonai ve Nikaia Antik Kentleri'nde bulunan attika - ion tipi kaideler.

6.6. LAHİTLER

Resim 60: Lahit ve Lahit Kapağı.

Eser No 60

Buluntunun Yeri : Miletopolis.

Taş Cinsi : Prokonnesos (Marmara adası) Mermeri.

Korunma Durumu : İyi korunmuş durumdadır.

Ölçüleri : Yükseklik: 125, genişlik-uzunluk: 207, kalınlık: 106 cm.

Tanımı : Eski otogar bahçesinde bulunan lahitte alt tekne ve kapak birbirini ile uyumlu değildir ve farklı eserlere aittirler. Alt teknenin en üst kısmında köşeli bir bilezik motifi yer almaktadır ve üzerinde başka herhangi bezeme bulunmamaktadır. Üst kapakta ise keski izleri mevcuttur ve çatı düzenli bir kapak vardır. Kapağın her köşesinde yüksek yarım daire şekiller bulunmaktadır. Yarım dairelerin oluşturduğu sağ ve sol alınlık kısımlarında ise üçgen formda keski ile yapılmış ince çizgi bordür içerisinde çiçek motifleri yer almaktadır.

Tarihlendirme : MS 2 - 3. yüzyıl.

Benzerleri : Bithynia tipi lahittir. Bölge müzelerinde oldukça sık (Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi) rastlanmaktadır.

SONUÇ

Günümüzde olduğu gibi Antik Mysia Bölgesi'nde yaşanan savaşlar, göçler, siyasi sebepler bölgenin hakimiyetinin sürekli el değiştirmesine sebep olmuştur. Bunun en önemli nedeni, bölgenin konum olarak, Trakya bölgesinden Batı Anadolu ve Ege bölgesine geçiş güzergahında yer alması ve kıyısı olan bir çok antik kentten oluşmasıdır. Coğrafyası ve konumu değerli olan Mysia Bölgesi'nde yer alan kentler bu değişimlerden doğal olarak etkilenmiş, hakimiyetin el değiştirmesi ile birlikte zaman zaman güçlenmiş, zaman zaman da zayıflarak zor durumlara düşmüştür.

Mustafakemalpaşa ilçesinde ilk yerleşimin (MÖ 6. yüzyıl) yapıldığı kent olarak bilinen Miletopolis Antik Kenti de bölgede meydana gelen siyasi değişimler ve doğal afetlerden etkilenmiştir.

Miletopolis'in konumu ile ilgili sorunsal yakın zamana kadar devam etmiştir. Antik yazarlardan edindiğimiz kaynaklarda bile çelişkili bilgiler yer almaktadır. Yakın zamana kadar, modern yazarların da bölgede yapmış olduğu gezilerden edindikleri gözlemlerde ve bölge ile ilgili bahsettikleri eserlerinde de aynı sorunsal devam etmiştir. Fakat bu sorunsala rağmen, çoğu kaynakta Miletopolis'in göl kenarında yer aldığı bilgisi ortaktır. Dikkat çekici olan bu bilgiye bakarak, Miletopolis'in günümüzde var olan bir göl kenarında olduğunu söylemek doğru olmayabilir. Nitekim bu bilgiyi, göllerin kuruma ve kaybolma hızına bakarak değerlendirirsek, Miletopolis'in kıyısında bulunduğu, Miletopolis Gölü'nün de kurumuş olması oldukça mantıklıdır.

Miletopolis Antik Kenti ve Miletopolis Gölü'nün konumu ile ilgili tartışmaların devam ettiği yıllarda ele geçen bazı kalıntılar ile bu konunun cevabı netleşmiştir. 1975 yılında İzmir - Bursa otoyolunun yapımı için gerçekleştirilen yol çalışmalarında bazı arkeolojik kalıntılara ulaşılmıştır. Dönemin Bursa Arkeoloji Müzesi Müdürü Altan Akat'ın başkanlığında yapılan kurtarma kazısında Miletopolis'in konumu netleşmiştir. Fakat kentin kalıntılarının bulunduğu alan olan Melde Bayırı Mevkii / Üç Kurnalar'da detaylı bir arkeolojik kazı henüz yapılmamıştır. Elde edilen bulgular kentin konumu ile ilgili sorunu ortadan kaldırmış olsa da kent akropolünün nerede yer aldığı ve kentle ilgili detaylı bilgiler ancak yapılacak olan detaylı arkeolojik çalışmalar ile netleşecektir.

Kentin konumunun belli olması ile birlikte, kıyısında bulunduğu Miletopolis Gölü'nün Melde Bayırı Mevkii / Üç Kurnalara kadar gelmiş olması düşünülebilir. Çünkü modern seyyahlar, bu alanda (Melde Bayırı) bataklık alanların bulunduğu bahsetmişlerdir. İlçede benim de yapmış olduğum çalışmalarda Sırmalar Mahallesi, Atariye Mahallesi ve Hamzabey Mahallesinde yer yer sazlıklardan oluşan bataklık alanların bulunması bu düşünceyi desteklemektedir. Yine aynı şekilde Cumhuriyet Mahallesinde toprağın yumuşak olması bir diğer bulgudur. Bölgede açılan artezyen kuyularından da yıllardır verimli bir şekilde su gelmesi bölgenin altında hala suların bulunduğunu kanıtlamaktadır. Tüm bunlar şuan kesin olmasa da bahsettiğimiz ihtimali güçlendirmektedir. Bölgede yapılacak olan detaylı arkeolojik kazılar ile bu konu netlik kazanacaktır.

Farklı medeniyetlerin ve krallıkların yönetiminde kalan bölgede yer alan kentler, oluşan siyasi boşluklarda bağımsız olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. MS 4. yüzyıl itibari ile eski ihtişamını kaybetmeye başlayan kent, tarih sahnesinde unutulmaya başlamıştır.

Mustafakemalpaşa'nın bir diğer yerleşimi olan Kirmasti'de de MS 4. yüzyıl itibari ile yerleşimin başladığı düşünülmektedir. Bu dönem ile ilgili yararlanabileceğimiz kaynak çok azdır. Miletopolis'de yaşanan su baskınları kentte yaşayanların yerleşimi Kirmasti'ye taşımış olma ihtimalini düşündürse de konu ile ilgili hiçbir bulgu yoktur.

İlerleyen zamanlarda bir Rum uç beyliği olarak varlığını sürdüren Kirmasti Kasabası, Orhan Gazi tarafından Karesi Seferi öncesi 1335 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır. Kasabaya atanan ilk yönetici, Lala Şahin Paşa olmuştur. 1339 yılına ait Osmanlı kaynaklarından elde ettiğimiz Lala Şahin Paşa Vakfiyesi'nde, Kirmasti'ye bir takım imar faaliyetleri ile kalkındırmaya çalışan Lala Şahin Paşa kasabaya külliye, çeşmeler, medrese, köprü ve dükkanlar yaptırmıştır. Fakat günümüze ulaşan tek yapı şuan Lalaşahin Türbesi olarak bilinen devşirme taşların kullanılarak yapıldığı türbedir.

1922 yılında adı Mustafakemalpaşa olarak değişen bölgede, yerleşim devam etmektedir. Eski yapılar yıkılarak yerlerine yenileri yapılmış ya da yenilenerek yerleşimin devam etmesi sağlanmıştır. Yerleşim devam ettiği için arkeolojik çalışmaların yapılması zor olsa da bölgede çalışmalar devam etmektedir.

Bu yüksek lisans tezinde, günümüzde Mustafakemalpaşa ilçesi olarak bilinen bölgede, yerleşimi olduğu düşünülen Miletopolis ile yerleşimi halen devam etmekte olan Kirmasti'nin, geçmişi hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca Miletopolis ve Kirmasti'den kalan (özellikle hala sahada var olan) arkeolojik eserlerin kataloğu çıkarılmıştır. Bu tezin yapılacak olan diğer çalışmalara ve bölge hakkında yapılacak olan araştırmalara ışık tutması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Akat, Altan. **Türk Dergisi Miletopolis Harfiyat Raporu**, Sayı XXIV-1, 1977, Varol Matbaası, s. 6.

Ambraseys, Nicholas. **Earthquakes in The Mediterranean and Middle East a Multidisciplinary Study of Seismicity up to**, Cambridge University Press, 2010.

Antony, Cramer - John. **A Geographical and Historical Description of Asia Minor With a Map**, Two Volumes, Oxford at the University Press, 1832.

Bean, George E. **Aegean Turkey**, 1979 (Eski Çağ'da Ege Bölgesi, Çev. İnci Delemen, Arion Yayınevi, İstanbul, 1997)

Benek, Mehmet Sait. **Antiokhos'un Dış Siyasi Politikası (MÖ 223-190)**, Araştırma Makalesi, Mavi Atlas, 2016, s. 134.

Billierbeck, Margarethe. **Stephani Byzantii Etnica**, Vol. III 2014, Wolter the GruytenGmbH., Berlin / Boston.

Bülbül, Cemil. **MÖ. 2. Binyılda Mysia Bölgesi ve Mysialılar**, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2009, Sayı:20 s. 2.

Cuinet, Vital. **La Turquie de'Asia Geographie Administrative**, Paris, 1894.

Çağatay, Suna. **Reconsidering Bithynian Structures and Their Builders on the Byzantine-Ottoman Cusp**, Vol. 28, 2011, s. 157 – 193.

Dedeoğlu, Jalde. **Arkeoloji Türk Dergisi Miletopolis Harfiyat Raporu**, Sayı XXIV-1, 1977, Varol Matbaası s. 16.

Dorez, Leon. **Revue Archéologique**, Troisieme Serie T.34, Presses Universitaires de France, 1899, s. 455 - 459.

Gibson, Elsa. **Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik**, 1978, s. 1 - 34.

Güzelsoy, Ayça. **Yazıtlar ve Sikkeler Işığında Miletopolis Kenti**, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2014, s. 36.

Hamilton, W. J. **Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia**, Vol I, London, 1842, s. 84.

Hamilton, William J. **Researches in Asia Minor Pontus and Armenia**, London, 1842.

Hasluck, Frederick Wiliam. **Cyzicus**, Cambirge University Press, 1910, s. 1 - 16, 74 - 86, 75, 190.

Hazal Çıtakoğlu - Gonca Gülsefa - Nur Deniz Ünsal. **Uluslararası III Mustafakemalpaşa Sempozyumu**, Bursa, 2016, Miletopolis Kökenli Mezar Stelleri Üzerindeki At Betimleri, s. 117.

J. A. R. Munro and H. M. Anthony and J. A. R. M., **The Geographical Journal**, Explorations in Mysia, Vol 9, No.3, 1897, s. 157, s. 256 - 276.

J. A. R. Munro. **The Journal of Hellenic Studies**, Vol12, The Society for the Promotion of Hellenic Studies, 1932, s. 57 – 67.

Karabulut, Kazım. **Mustafakemalpaşa (Kirmasti) Sempozyumu**, Mustafakemalpaşa: Bugünü, Geleceği, Uysal Yayıncılık, Bursa, 2011, s. 273.

Kiepert, Heinrich. **A Manuel of Ancient Geography**, Macmillan and Co., London, 1881.

Kozaman, Oya. **Arkeoloji Türk Dergisi Miletopolis Harfiyat Raporu**, Sayı XXIV-1, 1977, Varol Matbaası s. 29 - 39, s. 30.

Kültür Bakanlığı, Arkeoloji Türk Dergisi, **Miletopolis Harfiyat Raporu**, 1977, s. 5 - 39.

Magie, David. **Rule in Asia Minor**, New Jersey Princeton University, 1950 (Anadolu'da Romalılar 1: Attalos'un Vasiyeti, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2001, Çeviri: Nezih Başgelen - Ömer Çapar)

Meriç, Recep. **Neue ostgriechische Grabreliefs aus Ionien und Lydien**, 1993, Sayı 47, s. 180.

Mert, İbrahim Hakan. **Mustafakemalpaşa (Kirmasnti) Sempozyumu**, Kirmasti Bölgesinin Arkeolojik Önemi, Uysal Yayıncılık, Bursa, 2011, s. 210.

Mert, İbrahim Hakan. **Mustafakemalpaşa (Kirmasnti) Sempozyumu**, Kirmasti Bölgesinin Arkeolojik Önemi, Uysal Yayıncılık, Bursa, 2011 s. 207 - 225 s. 212.

Mert, İbrahim Hakan. **Uluslararası III Mustafakemalpaşa Sempozyumu**, Miletopolis Antik Kentinde Bulunan Mimari Bezemeli Yapı Unsurları, Renkvizyon Matbaacılık , Bursa, 2016, s. 75 - 86, s. 81.

Moustier, A. De. **Le Tour du Monde**, 1864.

Mustafakemalpaşa (Kirmasti) Sempozyumu, Bursa, Uysal Matbaacılık, 2011.

Mustafakemalpaşa'da İz Bırakanlar Sempozyumu, Renkvizyon Matbaacılık, 20 - 21 - Eylül 2013, Bursa.

Neşri, Mehmed. **Kitab-ı Cihannüma**, Cilt I, Aşıkpaşazade Ahmet Aşiki Tevarih Al-i Osman, Türk Tarih Kurumu Basımevi, III. Seri, No.2, Ankara, 1949.

Oğuzoğlu, Yusuf. **Mustafakemalpaşa (Kirmasnti) Sempozyumu**, Tarih içinde Mustafakemalpaşa (Kirmasti), Uysal Yayıncılık, Bursa, 2011, s. 23 - 35.

Padgett, J.Micheal. **A Chalcedony Statuette of Herakles**, Princeton University, Vol. 54, No. 1, 1995, s. 2 - 22.

Philippson, Alfred. **Reisen und Forschungen im westlichen Kleinasien**, Heift III, 3. Das östliche Mysien und die benachbarten Teile von Phrygien und Bithynien, 1913, s. 45.

Plinius, **The Natural History**, Translated With Copious Notes and illustrations by the Late John Bostock, M. D., F. R. S., Vol I.

Ramsay, W.M. **The Historical Geography of Asia Minor**, London, 1890.

Robert, Louis. **Voyages Dans l'Anatolia Septentrionale Ou Description**. Paris, 1962, s. 211.

Schwertheim, Elmar. **“Miletupolis, Miletopolis” Der Neue Pauly**, 2000, s. 131, s. 181.

Schwertheim, Elmar. **Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung Teil I**, Habelt Verlag Press, 1980, s. 106, s. 90.

Schwertheim, Elmar. **Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung Teil II**, 1980, s. 106.

Serkan Gündüz – Oktay Dumankaya. **Uluslararası III Mustafakemalpaşa Sempozyumu**, Liman Kenti Miletoupolis, Renkvizyon Matbaacılık, Bursa, 2016, s. 104.

Sevin, Veli. **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I**, Ankara, 2001, Türk Tarih Kurumu, s. 82.

Sezai Sevim-Hasan Bahri Öcalan. **Osmanlı Kuruluş Dönemi Bursa Vakfiyeleri**, Osmangazi Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 28 – 31.

Stephanos Byzantion, **Ethnicorum**, Berlin, 1849.

Strabon, **Geographika**, Antik Anadolu Coğrafyası, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Çev. Adnan Pekman, XII, XIII, XIV, XX, 1993, s. 8, XIII, s. 74.

Şahin, Mustafa. **Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000, s. 19, s. 50, s. 169, s. 181, s. 231.

Şahin, Mustafa. **Figürliche Grabstelen und Weihreliefs aus Miletupolis**, Istanbul Mitteilungen, 1997 s. 180.

Şahin, Mustafa. **Uluslararası III Mustafakemalpaşa Sempozyumu**, Mustafakemalpaşa'da Antik Çağ Yol İzleri; Kestelek Kalesi ve Çömlekçi Kaya Kilisesi, 2016 , Bursa, s. 141, s. 146.

Taşdöner, Kevser. **II. Kyros Dönemi Batı Anadolu'da Pers Hâkimiyeti**, Tarih Okulu Dergisi, Haziran, Sayı XXX, 2017, s. 13-14.

Tekin, Oğuz. **Eski Anadolu ve Trakya/Ege Göçlerinden Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasına Kadar (M.Ö. 12 – M.S. 4. Yüzyıllar Arası)**, İletişim Yayınları, 2007.

Texeier, Charles. **Histoire et Archeologique des Provinces et des villes de la Chersonnese d'Asie**, Paris, 1862 (Küçük Asia Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi Çev. Ali Suat, Enformasyon ve Döküman Hizmetleri Vakfı, 2002), s. 269.

Tuğlacı, Pars. **Osmanlı Şehirleri**, Milliyet Yayınları, 1985, s. 217.

Türk, Mustafa. **Antik Çağda Mysia Arkeolojisi**, yüksek lisans tezi, 2008, s. 22, s. 26.

Uluslararası III Mustafakemalpaşa Sempozyumu, Bursa, 2011.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. **Osmanlı Tarihi**, Cilt 1, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988 s. 116, s. 120, s. 505.

Visquesnel, Auguste. **Voyage dans La Turquie d'Europe**, Date de premiere edition, 1868.

Weber, W. **Untersuchungen zur Geschichte des Kaiser Hadrianus**, Leipzig, 1907, s. 123.

Yalman, Bedri. **Arkeoloji Türk Dergisi Miletopolis Harfiyat Raporu**, Sayı XXIV-1, 1977, Varol Matbaası s. 24.

Yıldırım, Nurgül. **Seleukoslar Döneminde Yaşanan Suriye Savaşları Üzerine Bir İnceleme**, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt. 14, Sayı 19, 2017, s. 118.

Yıldırım, Fahri. **14. Yüzyıldan Cumhuriyet Dönemi'ne Kadar Yabancı Seyyahların Gözünden Bursam'indeki Mimari Eserler**, Cilt I, Arma Matbaacılık, Bursa, 2014.

Yüksel, Ece. **17. Yüzyıl Sonu, 18.Yüzyıl Ortası ve 19.Yüzyıl Başında Yabancı Seyyahların Gözünden Batı Anadolu Antik Kentleri**, Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2012, s. 8.

<https://www.nkfu.com/misya-mysia-bolgesi-hakkinda-bilgi/> (28.04.2019)

<http://www.mustafakemalpasa.bel.tr/ilcemiz/tarihce.html> (23.05.2019)

<https://www.mkphaber.com/blog/akhisar/> (27.05.2019)

**<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/50/TabulaPeutingeriana.jpg>
(15.05.2019)**

